

ULIGHED KOSTER

Kampen om seniorårene

Af Lars Olsen

seniorproletar
kæve
blin
Aldrebyrden
vinkler efterløn
Mere slidgigt flere sygeda
skæve regneregler
arbejdsmarkedet større nedslidn
Hårde job større nedslidn
lønnsreforme
ide

Indhold

Kampen om seniorårene	3
På job til vi segner?	6
Reformer – nødvendige, men socialt skæve	6
“Ældrebyrden” – mindre end i andre lande	10
Hårde job rammes hårdt	12
Mere slidgigt – flere sygedage	14
Hårde job – større nedslidning	15
Efterlønsreformen: Medaljens bagside	16
Et seniorproletariat vokser frem	20
Tallene taler deres barske sprog	21
Seniorførtidspension – et politisk figenblad	23
Slotsholmens blinde vinkler	26
40 år på arbejdsmarkedet?	27
Skævt folkestyre – skæve regneregler	28
Brug for et sporskifte	31
Behovet for retfærdig tilbagetrækning	35
– Efterord af Dennis Kristensen	
Rammes både tre og fire gange	35
FOAs forslag til en pensionsreform	36
Bilag	38
Efterløns- og pensionsalder for forskellige årgange	38

Politisk ansvarlig: Dennis Kristensen
 Redaktion: Jens-Jørgen Krogh & Rasmus Wind
 Layout: May Buhr
 Produktion: Pjec1heden og FOAs trykkeri
 ISBN: 978-87-92313-39-3

Kampen om seniorårene

Golfbane. Langtidsferie. Jordom-sejling. Seniorhøjskole.

Slidgigt. Udbrændt. Smertestillende. Diskosprolaps.

Kig nøje på de to rækker ord til venstre. Begge er nogle, vi forbinder med seniorårene.

Billedet af veltrimmede og solbrændte golfspillere står stærkt på den offentlige nethinde. Vi møder også – mere indirekte – de ressourcestærke seniorer i mediernesannoncer for lange og dyre rejser. Annoncer, der appellerer til mennesker, som ikke bare har masser af penge, men også rigeligt med tid.

Billedet trives med god grund. Mange af nutidens seniorer har længere uddannelse og bedre helbred end dem, der forlod arbejdsmarkedet for en generation siden. En del har også langt mere på kistebunden.

Seniorårene har imidlertid også en anden side, sådan som det fremgår af den nederste ordække. Mange har allerede i starten af 60'erne nogle skavanker, der sætter skarpe grænser for hverdagen – og jobbet. Det gælder ikke mindst mange, som har haft fysisk krævende arbejde. Kroppen kan ikke længere holde til tunge løft, akavede arbejdsstillinger og job, hvor al gang helst skal foregå i løb.

Det kommende årti ændrer seniorårene og arbejdsmarkedet sig mere dramatisk, end vi ofte gør os klart.

I 2012 var 41 procent af FOAs menige medlemmer¹ på efterløn allerede som 61-årige og blandt de 64-årige var det hele 73 procent. Tallene for et andet stort forbund for faglærte og ufaglærte – 3F – er stort set de samme². De to forbund repræsenterer mange af de lønmodtagere, som har krævende fysisk arbejde og må forlade arbejdsmarkedet, allerede når de er i starten af 60'erne.

For deres kolleger, der er sidst i 40'erne, bliver virkeligheden dramatisk anderledes. Det store flertal har meldt sig ud af efterlønsordningen – godt hjulpet på vej af forringelser, politisk skabt usikkerhed og løfter om at få indbetalingen i hånden her og nu³. For dem er der ikke andet valg end at fortsætte på arbejdsmarkedet, indtil de kan få folkepension – og med en stigende pensionsalder er det først som 68-årige.

Med andre ord: En stigning i tilbagetrækningsalderen på 5-8 år inden for en relativ kort årrække.

¹ Tallene dækker FOA-arbejdere i AE-notat 15.10.2014 og omfatter således ikke ledere.

² 41 procent af 3F-arbejderne var i 2012 på efterløn som 61-årige og 72 procent som 64-årige. Notat fra AE 15.10.2014

³ Den nyeste opgørelse af efterlønsordningen er fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering i september 2013: 50 % af de dagpengeforsikrede 50-54-årige betaler til efterlønnen, men blandt de 45-49-årige er det kun 25 % og blandt de 40-44-årige blot 13 %.

Det voldsomme skifte skyldes det seneste tiårs politiske reformer, som hæver pensionsalderen og afvikler efterlønnen. Ændringerne sker på en reel baggrund: Samfundsøkonomien skal hænge sammen, når vi bliver flere ældre. Debatten om efterløn og pensionsalder lider imidlertid af en fundamental slagside: Den tager ensidigt udgangspunkt i billedet af golfspillende seniorer med masser af ressourcer.

Akademikere og andre med attraktive job arbejder med glæde til langt op i 60'erne. Sådan er virkeligheden bare ikke for sosu-assistenten og murersvenden. Vi dokumenterer i denne publikation, at den førte politik lider af en "dobbelt skævhed". Den tager hverken hensyn til de ulige vilkår i arbejdslivet – eller uligheden i sundhed og levealder.

Vi starter med arbejdslivet: For dem, der i dag er omkring 50, bliver pensionsalderen som nævnt 68 – og for de fleste er der ingen efterløn. Det ændrer ikke så meget for de akademikere, som allerede i dag arbejder til langt op i 60'erne. Derimod bliver det anderledes dramatisk for de faglærte og ufaglærte. For dem betyder reformerne et markant længere – og hårdere – arbejdsliv. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har til denne publikation kortlagt, hvornår forskellige uddannelses- og erhvervsgrupper starter og slutter på arbejdsmarkedet. Den slags har ændret sig gennem tiden. Mange af de malere og portører, der i dag for-

lader arbejdsmarkedet, har knoklet løs, siden de var 15-17 år. For nutidens unge er det mere blandet. Nogle tager en erhvervsuddannelse lige efter folkeskolen og er i gang som faglærte, når de er 20-21. Andre går i gymnasiet eller har ufaglærte job og tager først en erhvervsuddannelse, når de er oppe i 20'erne. Ikke desto mindre er det stadig sådan, at de faglærte starter langt tidligere på arbejdsmarkedet end akademikere – og derfor også slutter tidligere. Det fremgår af grafen nedenfor. Den viser, hvornår betydelige dele af forskellige erhvervsgrupper i 2014 startede og sluttede på arbejdsmarkedet. Tallene taler deres tydelige sprog: Blandt tømrere og sosu-assistenten er en del i gang, når de er 20-21 år. Hvis læretiden regnes med, så er det

allerede i 17-18-års-alderen. Helt anderledes for grupper med længere uddannelse, som først går i gymnasiet og siden fortsætter en længere årrække på universitetet eller andet. De er i anden halvdel af 20'erne, før de første for alvor sætter foden på arbejdsmarkedet.

Forskellen er der også sidst i arbejdslivet. Blandt tømrere og sosu-assistenten går betydelige grupper på efterløn, når de er 61. Derimod fortsætter langt de fleste højtuddannede nogle år mere.

For dem bliver en pensionsalder på 68 – markeret med rødt – ikke den store omvæltning. Mens mange tømrere og sosu-assistenten skal arbejde 7 år mere, vanker der maksimalt 3 år ekstra til lægen og økonomen.

Grafen viser som nævnt, hvornår de første store grupper inden for forskellige erhverv starter og slutter på arbejdsmarkedet. Men hvordan er det samlede billede? Vi ser nu på **alle** faglærte og **alle** akademikere⁴:

- Mange faglærte starter på arbejdsmarkedet som 21-22-årige, og tallene viser, at blandt de 25-årige er næsten alle i gang. Akademikerne er derimod 27-28, før de for alvor træder ind på arbejdsmarkedet – og en del har passeret 30, inden de er færdige på universitetet og klar til deres egentlige job.
- Til gengæld fortsætter akademikere betydelig længere. En del faglærte gik i 2014 på efterløn som 61-årige, og langt de fleste trækker sig, når de er 63-64. Her begynder de første akademikere også at forlade arbejdsmarkedet, men mere end hver tredje akademiker arbejder allerede i dag, indtil de er 68.

Det er således især de faglærte og ufaglærte, der må arbejde længere, når efterlønnen afvikles og pensionsalderen stiger til 68. Og det er dybt paradoksalt.

Det er også de faglærte og ufaglærte, der har mindst indflydelse på jobbet – og størst nedslidning. Det er hér, vi finder mere slidigt, flere rygproblemer og andre følger af fysisk krævende arbejde.

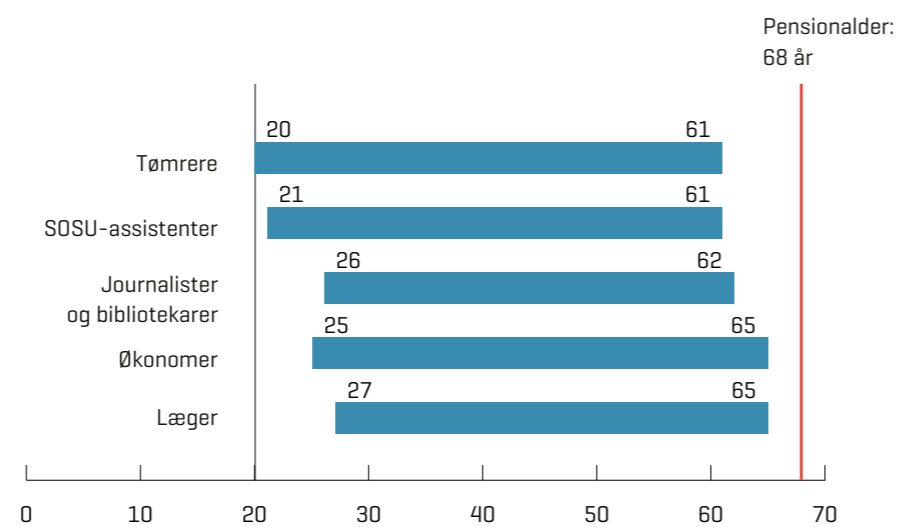
Vi dokumenterer i dette skrift, at den førte politik er ude af trit med store samfundsgrupper helbred og arbejdsevne.

Vi risikerer en betydelig samfundsgruppe, der er for syge til et almindeligt job, men for "raske" til en førtidspension.

Den meningsdannede elite, der typisk selv er akademikere, er ved at indrette samfundet efter deres egen livsform. Hér er det naturligt at komme sent på arbejdsmarkedet – efter at have nydt godt af gratis universiteter og verdens mest generøse uddannelsesstøtte. Det er også naturligt at fortsætte med at arbejde til langt op i årene – de realiserer sig selv gennem jobbet. At store samfundslag har det anderledes, ser politikere og meningsdannere let og elegant bort fra.

De forskellige vilkår i arbejdslivet er den ene del af "den dobbelte skævhed". Den anden handler om ulighed i sundhed og levealder. Faglærte og ufaglærte lever i gennemsnit kortere end dem med lange uddannelser. Når pensionsalderen forhøjes, har de således færre år at give af. Dét er temaet for næste kapitel. Men lad os starte med at møde én af dem, det hele handler om.

Fig. 1: Hvornår vi starter og slutter – Tidligste ind- og udgang fra arbejdsmarkedet for større dele af forskellige erhvervsgrupper

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Tabel 2 "Indtræden på arbejdsmarkedet for forskellige uddannelsesgrupper", august 2015

⁴ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: "Indtræden på arbejdsmarkedet for forskellige uddannelsesgrupper", august 2015, figur 1.

På job til vi segner?

For økonomer og politikere er efterløns- og pensionsalder tal i et excel-ark – at hæve aldersgrænserne ser rigtig fint ud i de langsigtede 2020- og 2025-planer, der styrer dansk økonomi.

For folk som Lene Sønksen, der fortæller sin historie nedenfor, er det anderledes tæt på – det er to år mere med daglige smerter.

Vi dokumenterer i dette skrift, at ekstra år på arbejdsmarkedet kan blive hårdt for mange, der døjer med slidgigt, rygproblemer og anden nedslidning – vi kan allerede i dag se konsekvenserne i statistikkerne for sygefraværet.

Vi starter imidlertid et andet sted: Med baggrunden for det seneste ti-års reformer af efterløn og pension.

Reformer – nødvendige, men socialt skæve

Reformerne kommer ikke ud af den blå luft. De fleste vestlige lande står overfor betydelige udfordringer, når der bliver flere ældre og færre på arbejdsmarkedet. Med flere ældre får samfundet større udgifter til hjemmehjælp, hospitaler, medicin m.v. – og pension til dem, der ikke selv har sparet så meget op.

Samtidig bliver vi samlet set ældre og sundere. En typisk dansker forventes at leve fem-seks år længere end sine forældre, der igen levede omkring

fem år længere end sine forældre. Forskere udtrykker det på den måde, at de 70-årige i dag har et helbred og aktivitetsniveau som 60-årige for en generation siden. Igen og nok så vigtigt: Som gennemsnit.

Det er på denne baggrund, politikere i de fleste vestlige lande gennemfører reformer af pensionssystemer m.v. Vores ekstra leveår kan ikke bare omsættes i et stadig længere otium. Hvis samfundsøkonomien skal hænge sammen, må vi **gennemsnitligt** set tage nogle ekstra år på arbejdsmarkedet.

Reformerne har således en reel baggrund. Problemet er, at de er socialt skæve. De danske reformer er

også meget vidtgående i forhold til andre lande. Det skyldes, at to store tiltag spiller sammen og forstærker hinanden:

Et bredt flertal i Folketinget indgik i 2006 det såkaldte **velfærdsforlig**. Forliget om efterløns- og pensionsalder havde tilslutning fra både Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti, Radikale og Socialdemokratiet. Da SF i 2011 gik med i Helle Thorning-Schmidts regering, tiltrådte også de velfærdsforliget.

Forliget indebærer, at efterløns- og pensionsalderen gradvist hæves fra 2019 og frem. Politikerne fremhævede, at det var en så stor ændring af folks levevilkår, så det var nødvendigt med en frist på næsten femten

år. Forliget var dog også ganske vidtgående. På lang sigt skal efterløns- og pensionsalderen hæves, når den gennemsnitlige levealder stiger. Hvert eneste ekstra leveår veksles således til ekstra år på arbejdsmarkedet!

Det hører dog med, at velfærdsforliget stadig opererede med fem års efterløn. De nedslidte havde således mulighed for at trække sig fem år før den generelle folkepension, og dette gav forliget en vis social balance. I forligsteksten hed det, at “ændringerne i tilbagetrækningssystemet vil sikre finansiering af det danske velfærdssamfund mange årtier frem”. I virkelighedens verden holdt det brede forlig imidlertid kun i fem år.

I 2011 blev Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og Radikale enige om den anden store ændring: **Tilbageføringsreformen**. Forhøjelsen af efterløns- og pensionsalderen blev rykket frem. Samtidig gennemførtes voldsomme forringelser af efterlønnen, der reelt afvikler ordningen for folk under 50. Forringelsen blev indfaset allerede fra 1. januar 2014 – kun to et halvt år efter vedtagelsen. Politikerne så bort fra alle garantier om, at så store ændringer af folks livsgrundlag skal indvarsles i god tid. Et “løftebrud” med store konsekvenser for menneskers hverdag.

“Jeg måtte nærmest kravle fra arbejde”

Lene Sønksen har været 42 år på arbejdsmarkedet. Hun begyndte at arbejde, da hun var 17. Efter et par tilfældige job blev hun midt i 1970'erne ufraglært sygehjælper – og har siden arbejdet inden for sundhed og hjemmepleje. I 1997 tog Lene Sønksen en voksenuddannelse som sosu-assistent. I dag er hun ansat 31,5 timer om ugen i det private hjemmeplejefirma Attendo:

“Jeg har typisk dagvagter fra 7.15 til 13.15. Hér kører jeg rundt til 13-14 borgere og har mange forskellige opgaver – dossierer medicin, gør rent, sørger for deres morgenpleje m.v.”, fortæller Lene Sønksen, der bor og arbejder i Greve syd for København.

De mange år i sundhedsvæsenet har slidt på den 59-åri-

ge kvinde. Der var store tunge patienter, som skulle bakes rundt og vaskes i sengen. Der var lige så store patienter, som måtte støttes af to hjælpere for at komme i bad. Opgaver, hvor plejepersonalet bruger deres egen krop rigtig meget.

I 1989 fik Lene Sønksen en arbejdsskade under jobbet på Hvidovre Hospital. Det gav et smæld over lænden – lændemusklerne havde forskubbet sig. Siden har hun døjet med problemer i ryggen.

Heller ikke benene har det for godt. Lene Sønksen har to gange fået et kunstigt knæ – senest i 2014. Operationen gav lidt mere stabilitet i højre ben. Alligevel har hun en krykke hjemme i haven, hvis hun for eksempel skal over nogle skæve havefliser.

“Det hårdeste ved mit nuværende job er rengøringen. Jeg har problemer med bare at støvsuge hjemme hos mig selv. Det er ikke let, hvis en borger både skal have støvsuget, skiftet sengetøj og gjort rent på badeværelset. Da jeg en dag havde flere af den slags borgere lige efter hinanden, måtte jeg nærmest kravle ned i bilen,” fortæller Lene Sønksen.

Efterhånden som smerterne i ryg, knæ og skulder blev værre og værre, trådte én mærkedag stadig stærkere frem på den indre nethinde: Lene Sønksens 60-års fødselsdag. Hér kunne hun gå på efterløn. Planen blev imidlertid kuldcastet i 2011 med den såkaldte tilbagetrækningsreform. For Lene Sønksens årgang blev efterløn og

pension udskudt to år – for hendes yngre kolleger er efterlønnen reelt afviklet:

“Det har fyldt rigtig meget lige siden. Det er ikke sjovt at gå på arbejde med smerter – og det gør jeg. Hver morgen tager jeg smertestillede håndkøbsmedicin, som jeg får i større mængder på recept af min læge. Han er ikke i tvivl om, at dette er hårdt og støtter så godt han kan”. Med reformen i 2011 kan Lene Sønksen først gå på efterløn, når hun fylder 62: “Hvis efterlønnen ikke var ændret, havde der kun været få måneder tilbage. Nu må jeg hænge på nogle år mere og bide smerterne i mig. Det bliver ikke let”.

De politiske aftaler om pensionsalderen tager udgangspunkt i **den forventede levealder for 60-årige** – det vil sige de år, som en 60-årig i gennemsnit har tilbage. Når levealderen for 60-årige stiger, så skal pensionsalderen også stige, lyder aftalen. Problemet er bare, at den gennemsnitlige levealder er – et gennemsnit. Bag snittet ligger store kønsmæssige og sociale forskelle. En 60-årig akademiker lever typisk meget længere end en jævnaldrende ufaglært. Samtidig skjuler den gennemsnitlige levealder en vigtig pointe: Mange ældre dør i de sidste år med alvorlige skavanker; i mange tilfælde så alvorlige så de begrænser helt almindelige aktiviteter i hverdagen. Når der tages højde for dét, ser regnestykket noget anderledes ud. Så har vi ikke så mange ekstra år, hvor vi kan stå til rådighed for arbejdsmarkedet.

Lad os se lidt nærmere på tallene, der er udarbejdet af forskeren Henrik Brønnum-Hansen fra Institut for Folkesundhedsvidenskab⁵. Figur 2 viser flere vigtige pointer. Læg først mærke til søjlernes højde, der viser de kønsmæssige og sociale forskelle:

En 60-årig ufaglært mand bliver i snit 79,7 år – en kvinde med videregående uddannelse 85,7.

⁵ Data er leveret af Henrik Brønnum-Hansen til denne publikation. De er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, hvor dødelighed og uddannelse er koblet sammen med danske data fra underøgelsen SHARE 2010.

Videregående uddannelse er ikke bare akademikere med lange uddannelser, men for eksempel også skolelærere, pædagoger og autoteknikere, der har mellemlange eller korte videregående uddannelser. Ikke desto mindre lever de adskillige år længere end de faglærte og ufaglærte. Når efterlønnen afvikles og pensionsalderen forhøjes, uden at der tages hensyn til de sociale forskelle, så rammes de ufaglærte langt hårdere end de højtuddannede – simpelthen fordi de har færre år at give af. Samtidig viser figuren, hvordan ældre i en længere årrække dør med skavanker, der begrænser deres aktiviteter i hverdagen. Vi kender alle pensionisten, der snegler sig gennem supermarkedet støttet af rollatoren. Det kan også være mindre dramatiske tilfælde – for eksempel at alvorlig slidgigt begrænser ens fysiske aktivitet. Under alle omstændigheder drejer det sig om langvarige begrænsninger i hverdagen – korte sygdomsforløb tæller ikke med⁶. For de ufaglærte mænd og kvinder indtræder begrænsningerne i hverdagen i snit omkring de 70. Med en pensionsalder på 68 er de gode seniorår stort set væk. De kan sige farvel til kollegerne og tage et smut

⁶ Spørgsmålet lød: "Har du de seneste 6 måneder på grund af helbredsproblemer eller sygdom været hæmmet i udførelsen af aktiviteter, som folk sædvanligvis udfører? [tilstanden skal have varet 6 måneder eller mere]." Svarmulighederne var "alvorligt hæmmet", "noget hæmmet" og "slet ikke hæmmet". Aktivitetsbegrænsningerne i grafikken omfatter både dem, der er alvorligt og noget hæmmet.

forbi lægen på vej hjem. Politikerne peger med en vis ret på, at fremtidens seniorer vil leve længere – de vil også være sundere og have flere gode år efter de 60. Men det er en langsigtet historisk tendens. Jo hurtigere forandringer af efterløn og pensionsalder gennemføres, desto flere må vinke farvel til de gode år i "den tredje alder". Det gælder især de kortuddannede, der har færre år at give af – og især færre gode leveår.

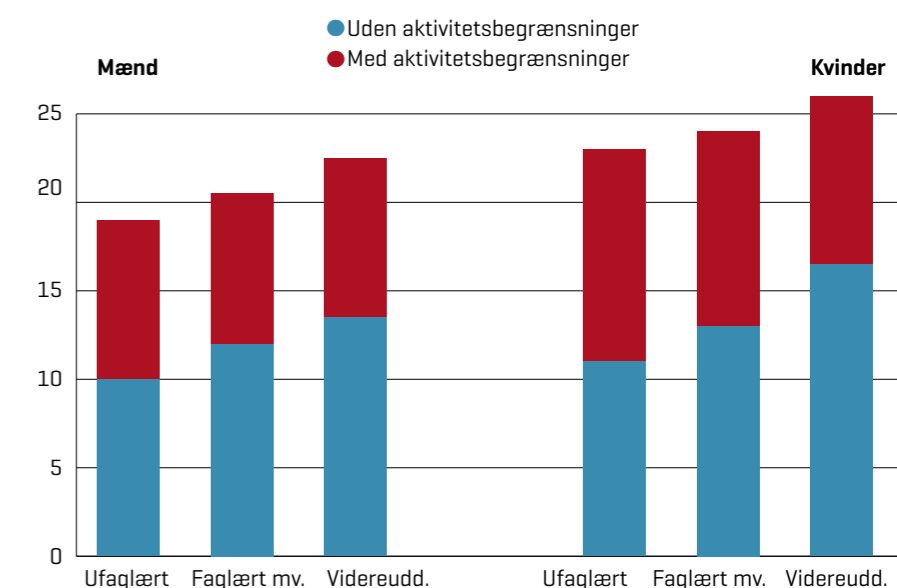
Samtidig viser analyser, at de sociale forskelle i levealderen ikke bliver mindre, men større. Vi bliver godt nok ældre end vore forældre, men levealderen vokser langt hurtigere for de højtuddannede og højtlønnede end for de kortuddannede og lavtlønnede. Økonomen Mikkel Baadsgaard og sundhedsforskeren Henrik Brønnum-Hansen undersøgte, hvordan uligheden i levealder har udviklet sig i det seneste kvarte århundrede. Og de sociale skel er vokset – både når det handler om uddannelse og økonomi. I figur 3 er tallene for de fjerdedele, der har henholdsvis de højeste og de laveste indkomster: De blå søjler er den fjerdedel, der har de højeste indkomster – de orange er fjerdedelen med de laveste indkomster. Som det ses, er middellevetiden markant højere blandt højindkomster end blandt lavindkomster.⁷

⁷ Henrik Brønnum-Hansen og Mikkel Baadsgaard: "Widening social inequality in life expectancy in Denmark". BMC Public Health 2012.

Samtidig viser udviklingen fra 1987 til 2011 et tydeligt mønster: Alle bliver ældre, men den stigende levealder kommer især de velstillede til gode. Uligheden er særlig dramatisk blandt mændene, hvor højindkomster i snit lever næsten ti år længere end lavindkomster – for et kvart århundrede siden var forskellen kun godt fem år. Tendensen er den samme blandt kvinderne, selv om skellet hér er knap så voldsomt. Mønsteret går igen, når forskerne zoomer ind på samfundslag med forskellig uddannelse. Alle grupper har udsigt til at leve længere, men det er især de veluddannede, som får mange ekstra seniorår. Skellet mellem de højtuddannede og de kortuddannede er også hér større end for 25 år siden.

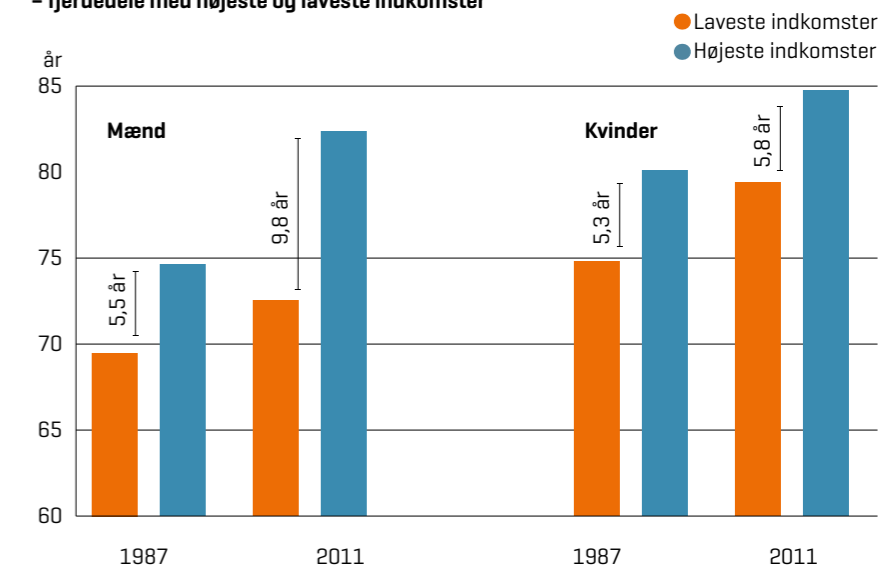
Det er dette perspektiv, som er løjerligt fraværende i reformerne af efterløn og pensionsalder: Vi stilles langt fra lige, når tilbagetrækningsalderen om få år bliver 68. Det rammer de kortuddannede hårdest, da de har færrest år at give af. Det rammer dem også hårdest, fordi de har færre gode seniorår uden begrænsninger i hverdagen.

Fig. 2: Ulighed i levetid – og gode år. Restlevetid for 60-årige opdelt efter uddannelse

Kilde: Henrik Brønnum-Hansen, Institut for Folkesundhedsvidenskab

Fig. 3: Større ulighed i levealder. Middellevetiden for nyfødte – fjerdedele med højeste og laveste indkomster

Kilde: Institut for Folkesundhedsvidenskab/ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Skævheden bliver endnu værre, når pensionsalderen er knyttet til stigningen i den **gennemsnitlige** levealder. De seneste årtiers stigning er især kommet de højtuddannede og velstillede til gode. Med den første politik er det imidlertid især de kortuddannede, der kommer til at arbejde længere. Det er især dem, der frem til nu er gået på efterløn som 60-61-årige – og fremover må arbejde 7-8 mere.

“Ældrebyrden” – mindre end i andre lande

Problemet er ikke kun, at reformerne er socialt skæve; de er også meget vidtgående i forhold til reformerne i andre lande. Det er som nævnt en reel udfordring for samfundskøkonomien, at der bliver flere ældre og færre på arbejdsmarkedet. Problemet er imidlertid ikke så stort, som det ofte gøres til. Tre vigtige kendsgerninger overses al for tit i debatten om den såkaldte “ældrebyrde”:

For det første får Danmark den højeste pensionsalder i hele EU. Det viser analyser fra EU-kommissionen. I 2040 kan en tysker eller svensker typisk forlade arbejdsmarkedet som 67-årig, mens en dansker skal arbejde, indtil hun er 70⁸. Pensionsalderen drives frem for alt op af den såkaldte **indeksring**, hvor pensionsalderen øges med stignin-

gen i den gennemsnitlige levealder. En lignende regel findes ikke i de fleste andre lande. Samtidig betyder afviklingen af efterlønnen, at de kortuddannede og nedslidte afskæres fra muligheden for at trække sig lidt tidligere. Dette er paradoksalt i lyset af den næste pointe:

For det andet er Danmark et af de lande, hvor udfordringerne med det stigende antal ældre er mindst. Forskerne taler om “ældrebrøken”, det vil sige antallet over 65 i procent af de 15-64-årige. I figur 4 ses tallene i 2050 for forskellige vestlige lande⁹:

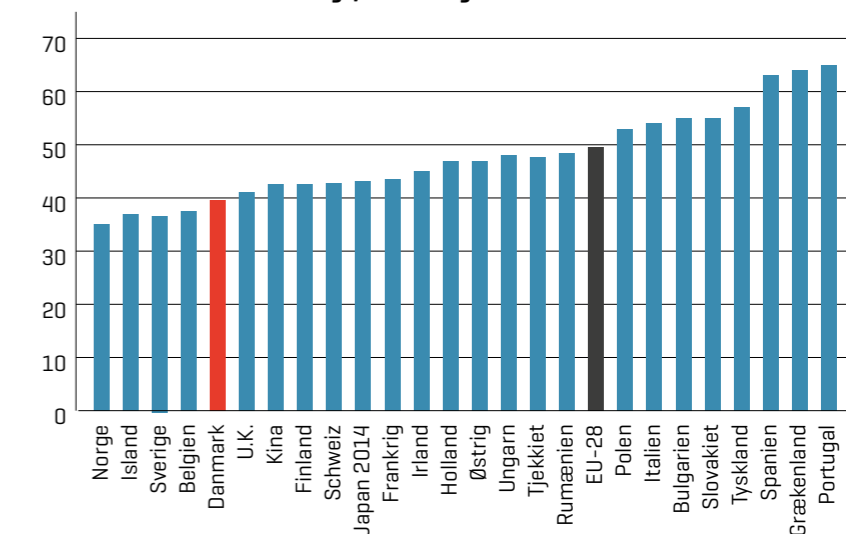
I Danmark stiger ældrebrøken fra 28 procent i dag til 40 procent i 2050. Det er en udfordring, men trods alt langt mere beskedent end EU-gennemsnittet på 50 procent. Som det ses i grafikken, ligger Danmark og de andre skandinaviske lande i den “gode” ende. Det skyldes ikke mindst, at de skandinaviske kvinder gennem årene har fået relativt mange børn. Derfor er de erhvervsaktive aldersgrupper større end i de fleste andre lande. Det er værd at hæfte sig ved Tyskland, hvor ældrebrøken er tæt på 60 procent. Tyskland er således et af de lande, hvor det stigende antal ældre rammer hårdest. Alligevel er de tyske

politikere ved at indføre en fleksibel pensionsalder, hvor folk efter 45 år på arbejdsmarkedet kan gå på pension to år tidligere end den generelle pensionsalder. Dette ventes årligt at gavne omkring 200.000 kortuddannede, som har ydet mange års indsats på arbejdsmarkedet: “Det er ikke noget, de får forærende. Det er noget, de selv har gjort sig fortjent til,” skriver den tyske regering i præsentationen af pensionspakken. I dag er den tyske pensionsalder 65, og folk med tidlig start på arbejdsmarkedet kan trække sig som 63-årige. På sigt forøges tallene til 67 og 65.

I den tyske opgørelse af “45 år på arbejdsmarkedet” tæller almindeligt lønarbejde, læretid og visse former for videreuddannelse. Derimod regnes studier på universitetet eksempelvis ikke med. Det er således især de kortuddannede, som får glæde af den fleksible pensionsalder¹⁰. Når det gælder det stigende antal ældre, er Danmark betydelig bedre stillet end Tyskland. Vi har rum til at gennemføre en mere fordelagtig fleksibel model, hvor mange år på arbejdsmarkedet giver ret til tidligere pension. Det er nemlig værd at huske endnu en pointe.

For det tredje “glemmes” det ofte, at mange af fremtidens danske pensionister er selvforsørgende. De kol-

Fig. 4: Danmark er ikke så hårdt ramt Ældrebrøk 2050. Antal 65+ -årige/15-64-årige. Pct

Kilde: Tal fra EU's Statistik, Eurostat, gengivet i Jørgen Goul Andersen: “Ældreforsørgelbyrden er afløst”, Mandag Morgen 1.12.2014

lektive pensionsordninger på arbejdsmarkedet betyder, at brede grupper sparer betydelige summer op til deres alderdom. Mange vil betale mere i skat, end de modtager i folkepension. Også på dette punkt er Danmark langt bedre stillet end de fleste andre europæiske lande. Arbejdsmarkedspensionerne er fuldt indfaset omkring år 2040, netop når det stigende antal ældre topper. Det betyder, at staten til den tid får store indtægter i skat af de pensioner, som de ældre får udbetalt (i dag er pensionsindbetalingerne fradagsberettigede). Denne milliardformue i “udskudt skat” fremgår imidlertid ikke af de officielle beregninger. Dermed kommer det til at se værre ud, end det reelt er.

I foråret 2015 analyserede de øko-

nomiske vismænd, om de offentlige finanser er holdbare på meget lang sigt: “Finanspolitikken er godt og vel holdbar på helt lang sigt på trods af befolkningens stigende levealder og udtømningen af olie- og gasreserverne i Nordsøen [...] I årtierne efter 2020 forventes der at ske en midlertidig, men længerevarende forværing af saldoen, inden den igen bliver positiv. Det er dog mere et formelt end et reelt problem, ikke mindst fordi den offentlige sektor har et meget stort skjult aktiv i form af den udskudte skat af de danske pensionsformuer,” konkluderer vismændene, der foreslår en ændring af regnereglerne i EU, så der tages

bedre hensyn til dette¹¹. Det offentlige får naturligvis stigende udgifter til hjemmehjælp, sygehuse, medicin m.v., når der bliver flere meget gamle. Der er også en betydelig gruppe pensionister, som kun har beskeden opsparing og er afhængige af folkepensionen og dens tillæg. Problemet er imidlertid langt mere overskueligt, end det ofte fremgår af debatten. Vi har brug for en mere nuanceret debat om pensionsalder og ulighed i seniorårene. Al for tit bruges “ældrebyrden” til at legitimere sociale forringelser, der reelt ikke er nødvendige.

11 Rapport Dansk Økonomi, foråret 2015, kapitel II, ovenstående er citeret fra “kort fortalt” på Det Økonomiske Råds hjemmeside, www.dors.dk

8 European Commission: “The 2015 Ageing Report”, s.65

9 Tal fra EU's Statistik, Eurostat, gengivet i Jørgen Goul Andersen: “Ældreforsørgelbyrden er afløst”, Mandag Morgen 1.12.2014

10 Lars Wernblad Hansen: “Tyskland indfører fleksibel pensionsalder”, Netavisen Pio 12.5.2015

Hårde job rammes hårdest

“Tænk dig om, mand!”

Så kontant er meldingen fra murerarbejdsmand Morten Krogh på 57. Anledningen er, at hans navnebror – den radikale Morten Østergaard – vil forhøje pensionsalderen til 68 allerede for dem, der i dag er i 50’erne.

Ekstra Bladet tager i foråret 2015 ud på en byggeplads for at høre reaktionerne på den daværende økonomi- og indenrigsministers forslag. Her er Murer-Mortens klare besked til Minister-Morten:

“– Det er jo ikke gennemtænkt i forhold til folk som os, der går på en byggeplads. Det er jo grebet ud af ingenting”, lyder det fra familiefaren, der siden 1980 har arbejdet som ufaglært arbejdsmand på diverse byggepladser.

Morten Kroghs arbejde er fysisk hårdt, og det lange liv har sat sine spor hos den garvede gut, der i sine unge dage var soldat og siden sømand.

– “Problemet for sådan nogle som os er jo, at vi er fuldstændig nedslidte. Nu er jeg 57 år, og jeg har ondt alle vegne i min krop – i skuldrene, ryggen og knæene. Jeg kan slet ikke se, at jeg skulle kunne blive ved 11 år endnu”, fortæller Morten Krogh, der havde håbet på at kunne gå på efterløn som 60-årig:

– “Men det har de jo allerede forpurret, så nu skal jeg blive ved, til jeg er 63.”

Morten Krogh mener ikke, at den radikale leder, Morten Østergaard, har forståelse for, hvilke forhold mange danskere arbejder under, og han mener, at ministeren burde komme en tur ned på byggepladsen og arbejde en måneds tid.

– “Så kunne han selv få lov til at rende og slæbe her og mærke, hvordan han har det, når han kommer hjem om aftenen, eller når han skal stå ud

af sengen om morgenen”¹².

Folketinget skal sidst på året diskutere en forhøjelse af pensionsalderen. Det følger af de tidligere reformer – velfærdsforliget i 2006 og tilbagetrækningsreformen i 2011. Reformerne lægger op til, at pensionsalderen gradvist stiger til 67 år, og at den fra 2030 forhøjes yderligere til 68 – når dem, der i dag er 52, skal på folkepension. Herefter er det køreplanen, at pensionsalderen skal øges hver femte år for at følge stigningen i den gennemsnitlige levealder.

Radikale, Konservative og Liberal Alliance vil imidlertid gå endnu hårdere til værks. Forhøjelsen til 68 skal ske allerede fra 2025, dvs. for dem der i dag er 57 og derunder. Morten Østergaard henviser til, at den gennemsnitlige levealder er steget mere end forventet ved velfærdsforliget i 2006. At gennemsnittet dækker over store sociale forskelle, interesserer ham ikke.

Tunge løft og tidlig efterløn

At fortsætte til 68 er helt urealistisk for mange med krævende fysisk arbejde. Det gælder Morten Krogh og andre, der tager de tunge løft på byggepladserne. Men det gælder også mange, som offentligheden ikke normalt tænker på som fysisk belastet af jobbet. Vi hørte tidligere sosu-assistent Lene Sønksens beretning. Et andet eksempel er Hanne

Bavnsgaard på 56, der arbejder som kommunal dagplejer.

“Når du passer fire små børn på 1-3 år, er der rigtig mange løft hver dag. Børn skal op og trøstes – eller løftes op og ned af barnevognen”, fortæller Hanne Bavnsgaard, der bor i landsbyen Åsted nord for Skive.

Da hun startede som dagplejer for næsten 30 år siden, var jobbet anderledes. Børnene var større, nogle gik i skole om formiddagen, og de fleste kunne klare sig selv. I dag bruger kommunen især dagplejerne som et tilbud til de mindste børn, der ellers går i vuggestue – og det betyder langt flere løft.

“Vi har lært nogle teknikker, så vi kan løfte uden at belaste kroppen så meget, for eksempel gå ned på hug og løfte derfra. Det er bare ikke altid, at det kan lade sig gøre i praksis. Hvis du skal have et barn over gærden på en høj stol, må du bruge din krop rigtig meget. På vuggestuerne har de puslebord, der kan hæves og sænkes elektronisk, men de er svære at få som dagplejer. Også dét giver mange løft”. Hanne Bavnsgaard er rigtig glad for sit arbejde. Hun tog i en moden alder uddannelsen som pædagogisk assistent. Det gav en viden om børns udvikling, som hun bruger hver dag. Alligevel havde den 56-årige dagplejer regnet med at gå på efterløn som 60-årig:

“Jeg har ofte smerter i skulder og ryg, og ind imellem må jeg tage smertestillende medicin. Jeg har kolleger, som har været sygemeldt i månedsvis på grund af smerter. Med

Citat

Morten Krogh,
murerarbejdsmand

Nu er jeg 57 år, og jeg har ondt alle vegne i min krop – i skuldrene, ryggen og knæene. Jeg kan slet ikke se, at jeg skulle kunne blive ved 11 år endnu

efterlønnsreformen kan jeg først gå, når jeg er 63 et halvt – og det kan blive hårdt”, siger Hanne Bavnsgaard. “Det er jo nemt nok for dem med lange uddannelser, der først kom på arbejdsmarkedet som 30-årige og ikke har haft fysisk arbejde. Det er noget helt andet for os, som begyndte at arbejde, da vi var 17. Det burde være mere differentieret, hvornår man kan trække sig tilbage”.

Hanne Bavnsgaard kan – trods alt – gå på efterløn, når hun er 63 et halvt. Så heldig er hendes yngre kolleger ikke. Efterlønnen er som nævnt kollapsede for folk under 50. Dagplejeren og murerarbejdsmanden må hænge på, indtil de er 68 – hvis de kan.

Det kan mange ikke. Vi får et godt fingerpeg ved at se på de grupper, der frem til 2014 gik på efterløn allerede som 60-årige. Med de daværende regler kunne det bedst betale

sig at vente, indtil man var 62, så var efterlønssatsen højere. En del valgte imidlertid alligevel at stoppe som 60-61-årige, simpelthen fordi de var slidte og ikke kunne vente. Jeg er blandt forfatterne til bogen *Klassekamp fra Oven*. Her kortlagde Arbejderbevægelsens Erhvervsråd dem, der i 2003 tilhørte forskellige sociale klasser på arbejdsmarkedet: Hvem var i 2012 gået på efterløn som 61-årige?

I overklassen og den højere middelklasse – dvs. større selvstændige, ledere og akademikere – var det kun hhv. 2 og 6 procent. Derimod var det hele 31 procent i arbejderklassen, som består af faglærte og ufaglærte med almindelige job¹³. I to af de store forbund for kortuddannede – FOA og 3F – var tallet endnu højere: over 40 procent.

De to forbund repræsenterer mange af de lønmodtagere, der har fysisk krævende arbejde. At belastninger i job og arbejdsmiljø er en væsentlig forklaring på tidlig efterløn, ses også på anden vis: Det er typisk de samme job, der er storleverandør til førtidspension og efterløn¹⁴.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd kortlagde også, om folk fra forskellige sociale klasser femten år senere var røget på førtidspension. I over-

¹³ Lars Olsen et.al: “Klassekamp fra Oven”, Gyldendal 2014, s.44

¹⁴ Dette fremgik af en undersøgelse i 2011. På en top-20 over de job, der sendte mange på førtidspension og efterløn, var der 12 job, som igen på begge lister. Ugebrevet A4 7.3.2011

klassen og den højere middelklasse var det kun ganske få – under én procent. I arbejderklassen var det imidlertid 4,3 procent. Og blandt arbejdere i FOA og 3F endnu højere – hhv. 5,8 og 6,5 procent.¹⁵ Altså fuldstændig det samme

mønster som dem, der gik på tidlig efterløn.

Det hører med, at efterlønnen blandt de 64-65-årige var socialt bredere. Her var stadig solid overvægt af folk fra arbejderklassen, men også en del fra middelklassen og sågar den højere middelklasse. Det var dette, som gjorde ordningen politisk sårbar – og i de kommende år fører til afviklingen af efterlønnen.

Mere slidgigt – flere sygedage

Hvad er dét, der presser mennesker på tidlig efterløn?

Lad os se lidt nærmere på mekanismerne blandt de knap to hundrede tusinde FOA-medlemmer – sosu-assistenten, portører, rengøringsfolk, pædagogiske assistenter og andre faglærte og ufaglærte i den offentlige sektor. Vi har et ganske godt billede af deres arbejdsliv og sundhed

fra en stor analyse, som Statens Institut for Folkesundhed i 2015 gennemførte for FOA.

Undersøgelsen omfatter erhvervsaktive FOA-medlemmer på 16-64 år, der i tabellen på næste side

Citat

Hanne Bavnsgaard,
kommunal dagplejer

Jeg har ofte smerter i skulder og ryg, og ind imellem må jeg tage smertestillende medicin. Jeg har kolleger, som har været sygemeldt i månedsvis på grund af smerter. Med efterlønsreformen kan jeg først gå, når jeg er 63½ – og det kan blive hårdt

sammenlignes med alle erhvervsaktive i samme aldersgruppe¹⁶. Og billedet er tydeligt: FOAerne dør med barskere arbejdsmiljø, dårligere sundhedstilstand og længere sygdomsforløb end danskerne som helhed.

Det hører med, at flere af FOAs medlemmer er overvægtige, og at de ryger mere end folk flest (men drikker mindre). Usund livsstil er således en

del af billedet. Tabellen dokumenterer imidlertid, at arbejdslivet er en nok så vigtig forklaring. De tørre tal viser, at FOAerne har mere fysisk krævende job end folk flest, og at nedslidningen er langt mere massiv:

Blandt kvinderne er der mere end dobbelt så mange forvredne arbejdsstillinger og næsten tre gange så mange tunge løft. Også blandt mændene er der markant flere tunge løft. Konsekvenserne er også til at tage og føle på: Væsentligt flere dør som 50-60-årige med slidgigt eller diskusprolaps/rygproblemer – to typiske symptomer på nedslidning.

Hele 12 procent af kvinderne har således haft langvarigt sygefravær inden for det seneste år – blandt deres medsøstre er det under syv procent. Vi har ikke data for mændene på dette spørgsmål, men det fremgår af andre tal i undersøgelsen: 36 procent af alle mandlige FOA-medlemmer har oplevet langvarig sygdom, mens det blandt hele den mandlige befolkning kun er 26 procent. At flere mænd og kvinder i FOA går på efterløn tidligst muligt, siger næsten sig selv.

Hårde job – større nedslidning

	Kvinder i FOA	Alle kvinder	Mænd i FOA	Alle mænd
Tunge løft i arbejdet	42 %	15 %	52 %	35 %
Bøjede eller forvredne arbejdsstillinger	68 %	31 %	41 %	36 %
Slidgigt*	30,3 %	26,6 %	25,0 %	19,3 %
Diskusprolaps eller andre rygproblemer*	15,4 %	13,0 %	19,8 %	15,4 %
Langvarigt sygefravær inden for det seneste år*	11,6 %	6,9 %	- **	- **

*Kun 50-60-årige

**For få observationer

15 Undersøgelsen kortlagde om folk, der i 1997 tilhørte forskellige sociale klasser, var på førtidspension i 2012. AE-notater 15.10.2014

16 Denne del af analysen bygger på svarene fra Den nationale Sundhedsprofil i 2013. 7.803 medlemmer af FOA deltog i denne undersøgelse.

Citat

Morten Østergaard, daværende økonomi- og indenrigsminister

Nu kan vi for første gang for alvor se, at det var rigtigt, da vi sagde, at efterlønnen trak raske og rørige mennesker ud af arbejdsmarkedet

Efterlønsreformen: Medaljens bagside

“Efterlønsreformen er en succes”. Det fastslog daværende økonomi- og indenrigsminister, Morten Østergaard, i december 2014 på forsiden af Jyllands-Posten. Det skete med afsæt i en “ny analyse” af den første årgang, der var omfattet af efterlønsreformen.

“Nu kan vi for første gang for alvor se, at det var rigtigt, da vi sagde, at efterlønnen trak raske og rørige mennesker ud af arbejdsmarkedet,” sagde Morten Østergaard¹⁷.

Forfatteren til disse linjer læste forsiden med stor interesse. Jeg gik straks ind på ministeriets hjemmeside. Den såkaldte analyse viste sig at bestå af én enkelt graf. Her kunne man se, at årgang 1954, der måtte udskyde efterlønnen til 60,5 eller 61 år¹⁸, havde højere beskæftigelse end årgang 1953, der ikke var berørt af reformen. Ja, hvad ellers? Folk hænger selvfølgelig på et halvt eller helt år mere, når de er nødt til det. Det er også det, vi hørte fra sosu-assistenten, murearbejdsmanden og dagplejeren, som vi mødte tidligere. De be-

17 Jyllands-Posten 11.12.2014

18 Folk født i første halvdel af 1954 måtte i 2014 udskyde efterlønnen til 60,5 og dem, der er født i anden del af 1954, til 61. I de kommende år forhøjes efterlønsalderen år for år. Tabellen med de forskellige årganges efterløns- og pensionsalder findes som bilag bagerst i publikationen.

rettede imidlertid også om smerter i ryg, ben og skuldre – til tider må sosu-assistenten nærmest slæbe sig på arbejde. For en del er udskudt efterløn en hård cocktail.

Samtidig kan den stigende beskæftigelse blandt de 60-årige ikke kun tilskrives reformen. Antallet på efterløn har været faldende siden 2004 – mange år før tilbagetrækningsreformen i 2011. Mange af nutidens seniorer er sundere og bedre uddannede end dem, der forlod arbejdsmarkedet for 10-15 år siden. Flere har selv lyst til at arbejde.

Det værste er dog, at Økonomi- og Indenrigsministeriets såkaldte analyser ikke for alvor undersøger tallene¹⁹. Det har Arbejdsbevægelsens Erhvervsråd gjort til denne publikation. Ved nærmere eftersyn viser Danmarks Statistik sig nemlig også at indeholde en helt anden historie. Det skal bemærkes, at indfasningen af efterlønsreformen startede i 2014, og at vi således først om nogle år vil have det fulde overblik over konsekvenserne. De nyeste tal – fra 1.kvartal 2015 – viser ikke desto mindre nogle klare tendenser: Lad os starte med sygefraværet. På grafikkerne på næste side ses andelen på sygedagpenge blandt 59- og

19 Økonomi- og Indenrigsministeriet gentog budskab og metode i Økonomisk Redegørelse i maj 2015.

61-årige – de 61-årige er den første årgang, der rammes af efterlønsreformen. Grafikkerne viser tallene for FOA og 3F, de to store A-kasser, hvor

Fig. 5: UDSKUDET EFTERLØN – FLERE SYGE
Andel på sygedagpenge i FOAs A-kasse i 1.kvartal 2013-15

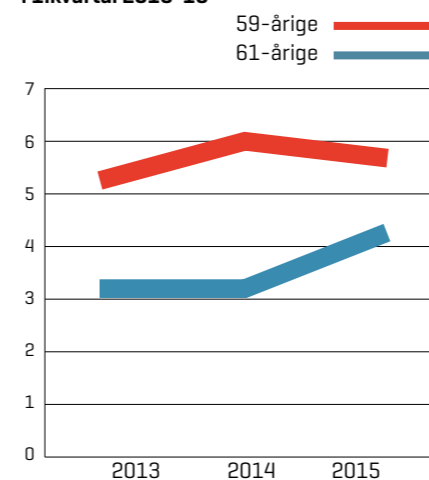
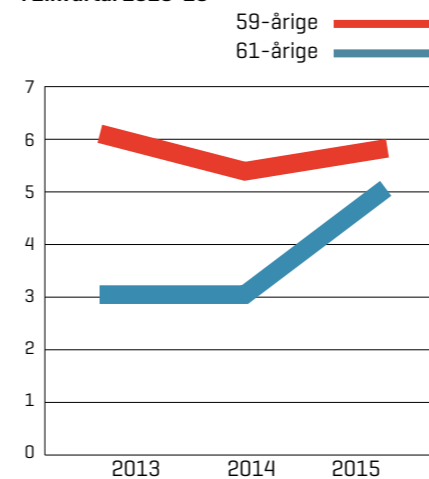

Fig. 6: UDSKUDET EFTERLØN – FLERE SYGE
Andel på sygedagpenge i 3F's A-kasse i 1.kvartal 2013-15

mange indtil 2014 gik på efterløn allerede som 60-årige:

Kig først på de øverste kurver i de to grafikker – de 59-årige. Her er sygefraværet nogenlunde konstant.

Tag så de nederste kurver med 61-årige. Her er der både i FOA og 3F en markant stigning i antallet på sygedagpenge. Simpelthen fordi nogle af de slidte, der tidligere gik på efterløn som 60-årige, nu tvinges til at fortsætte i jobbet. Nogle betaler en høj pris for Morten Østergaards “succes”. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at sygefraværet blandt de 61-årige konsekvent er lavere end blandt de 59-årige. Når tallene analyseres årgang for årgang, viser det sig, at der tidligere skete et kraftigt fald i sygefraværet efter de 60. Dette er i sig selv tegn på, at efterløn som 60-årig i høj grad var en nødudgang for de nedslidte.

Nogle vil måske undre sig over, at sygefraværet blandt de 61-årige stadig er lavere end blandt de 59-årige – forskellen i 2015 er bare mindre end før. Efter alt at dømme er forklaringen, at efterlønsreformen kun er slået halvt igennem. De 61-årige i analysen er dem, der er 61 ved udgangen af 2015 – altså årgang 1954. Halvdelen af disse kunne gå på efterløn, da de fyldte 60,5. Dem, der gjorde det, er ikke med i tallene fra 1.kvartal 2015.

Fig. 7: UDSKUDT EFTERLØN – Flere arbejdsløse. Andel på sygedagpenge i FOAs A-kasse i 1.kvartal 2013-15

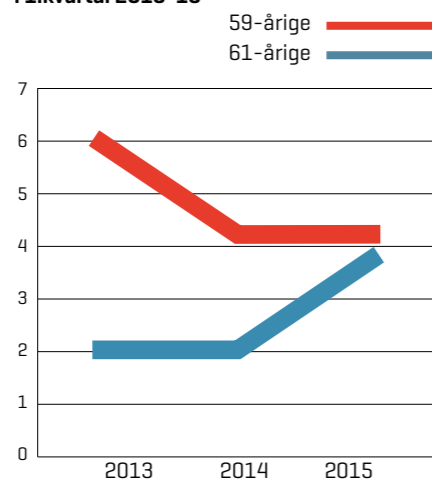
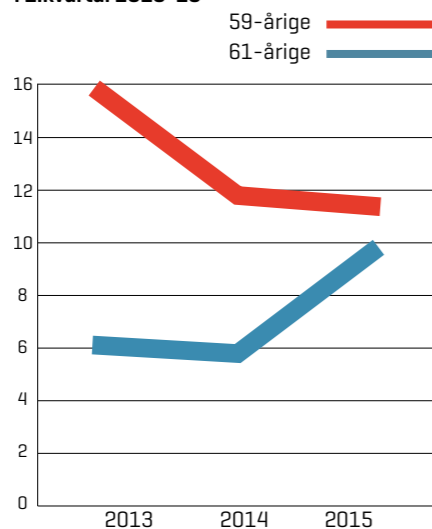

Fig. 7: UDSKUDT EFTERLØN – Flere arbejdsløse. Andel på sygedagpenge i 3Fs A-kasse i 1.kvartal 2013-15

Det ville Økonomi- og Indenrigsministeriet også erfare, hvis de for alvor dykkede ned i tallene. Her ville de ligeledes opdage, at ledighedstallene viser samme mønster som sygefraværet. I tabellen til venstre tager vi igen de 59- og 61-årige i FOA og 3F:

Kig igen på de to øverste kurver – ledigheden blandt de 59-årige. I både 3F og FOA er arbejdsløsheden faldet siden 2013, da krisen var på sit højeste.

Men hov, hvad sker der dog blandt de 61-årige? Her *stiger* ledigheden – på trods af bedre konjunkturer. Simpelthen fordi nogle af de 61-årige ikke længere kan gå på efterløn, men skal stå til rådighed for et arbejdsmarked, der ikke vil have dem.

Mønsteret er det samme som ved sygedagpengene: Arbejdsløsheden blandt de 61-årige er i alle årene lavere end blandt de 59-årige. En del af de arbejdsløse 60-årige er tidligere gået på efterløn og optræder derfor ikke i ledighedsstatistikken. Efterlønnen hindrede, at langtidsledige mistede dagpengene og røg på kontanthjælp eller skulle forsørges af ægtefællen. Den gav et værdigt otium, som politikerne udfaser i disse år.

Mønsteret ligner også sygefraværet på anden vis: I 2015 er ledigheden blandt de 61-årige lavere end blandt de 59-årige – forskellen er bare mindre end før. Nok engang er den sandsynlige forklaring, at efterlønsreformen kun er slået igennem med halv kraft i 1.kvartal 2015.

Hvad sker der så, når reformen slår fuldt igennem og tvinger folk til at fortsætte i job i en længere årrække?

Indfasningen af efterlønsreformen startede som nævnt i 2014, hvor efterlønsalderen steg fra 60 til 61. Fremover stiger den år for år. I sommeren 2016 er den 63 og forhøjes hurtigt yderligere. For dem, der i dag er 52, bliver pensionsalderen 68 og efterlønsalderen 65 – hvis man overhovedet er med i ordningen. I nogle tilfælde kan ansvarlige arbejdsgivere finde knap så belastende jobfunktioner, men for mange bliver det ikke tilfældet. De må bide smerten i sig. Problemerne med ryg, skuldre og ben vil ofte blive værre – smerten er resultat af årtiers slid, der bare bliver ved og ved. Følgerne er også til at forudse: Vi har allerede i dag stor ulighed i antallet af gode leveår. Den førte politik øger denne ulighed, simpelthen fordi

mange faglærte og ufaglærte bliver slidt helt ned, før de får lov til at forlade arbejdsmarkedet.

En del kan næppe klare mosten helt frem til målstregen. Skavankerne vokser til så voldsomme belastninger, at de må sygemeldes. Efter en tid vil arbejdsgiveren miste tålmodigheden – den sygemeldte anses

Citat

Lars Olsen
Forfatter og journalist

Vi har allerede i dag stor ulighed i antallet af gode leveår. Den førte politik øger denne ulighed

for ustabil arbejdskraft. De nedslidte seniorer får fyresedlen og bliver endnu et tal i statistikken over de mange på dagpenge og kontanthjælp. Allerede i dag vejer seniorerne godt til i disse statistikker. Det lyder dramatisk, men er desværre sandt: Vi ser i disse år et nyt seniorproletariat vokse frem. Det kigger vi nærmere på i næste kapitel.

Et seniorproletariat vokser frem

Forfatteren til disse linjer har arbejdsløsheden tæt på: Min hustru, Karin, er langtidsledig. Hun blev arbejdsløs 1. januar 2014 og har søgt et hav af job – uden resultat.

Det er en uvant situation. Karin kom i kontorlære i 1972, da hun var 17, og har arbejdet lige siden – bortset fra en kortere ledighedsperiode for ti år siden. Hun hører til generationen før den lange barselsorlov: Tre måneder efter fødslen, så var det op på høsten.

Karin har et flot CV efter mange gode job som sekretær og projektmedarbejder. Hun arbejdede femten år på Christiansborg, og senest var hun tovholder på et projekt i Højskolernes Hus, hvor hun og en kollega fik udsatte unge i uddannelse. Projektet var finansieret af Satspuljen, så da bevillingen var ved at løbe ud, blev Karin fyret – ikke den store overraskelse.

Til gengæld kom det bag på os, at det var så svært at finde et nyt job. Karin har i halvandet år søgt omkring to job om ugen – det er en pligt for overhovedet at modtage dagpenge. Hun er en af de "raske og rørige" seniorer, som ifølge politikerne skal blive længere på arbejdsmarkedet – der er bare ingen arbejdsgivere, som vil ansætte hende.

Noget af det mest frustrerende er de robotter, som mange arbejdsgivere bruger til grovsortering af det store antal ansøgninger, der stadig er til helt almindelige job. Her indtastes alder, uddannelse, anciennitet m.v., og først derefter kan der vedhæftes CV og ansøgning. Ofte bruges robotterne til automatisk at frasortere

ansøgere over en vis alder. Da Karin søgte et job i Beskæftigelsesministeriet, viste det sig, at selv de bruger robot!

I 2013 dokumenterede en undersøgelse fra HK, at Karins erfaringer langt fra er et enkeltstående tilfælde. Svarene fra flere tusinde HK'ere viser, at yngre og ældre søger job med samme intensitet, men vidt forskelligt resultat. Blandt dem under 50 er det kun hver tredje, som ikke har været til jobsamtale i det seneste år. Blandt de 50-60-årige er det imidlertid halvdelen og blandt dem over 60 næsten to tredjedele²⁰. Hvad så nu? Efter nytår ryger dagpengene. Til den tid er Karin 61 – og kan lige præcis gå på efterløn. Planen var ellers at arbejde nogle år mere, men nu kan efterlønnen blive en redningskrans.

Uden efterløn var det blevet lidt tid på den midlertidige kontanthjælpslignende ydelse – og så forsørgelse af mig. Sådan er det for mange af de ledige, der er bare nogle år yngre. Det er mennesker, som har arbejdet i årtier, passet deres job og opbygget velfærdssamfundet. Deres seniorår bliver på ægtefællens regning – de fleste med færre penge end os. Vi er ved at skabe et brutalt samfund for mange af de seniorer, der er så uheldige at blive arbejdsløse eller

²⁰ HK Privat Bladet nr.10/2013

syge. Arbejdsgiverne putter dem bagerst i køen, mens politikerne forringer dagpenge, efterløn og sygedagpenge. En særegen tak til dem, der muliggjorde gratis universitetsuddannelse og verdens højeste SU til politikere, økonomer og andet godtfolk.

Tallene taler deres barske sprog

Tallene taler deres barske sprog: Vi ser i disse år et **seniorproletariat** vokse frem.

- 50+ udgør 29 procent af arbejdsstyrken, men hele 39 procent af "de udfaldsramte", der har mistet dagpengene²¹. Reformen i 2010 forkortede dagpengeperioden fra fire til to år og gjorde det langt sværere at genoptjene dagpenge. Det har ramt seniorerne hårdt.
- Fra 2010 til 2014 er der sket intet mindre end en eksplosion i seniorer på kontanthjælp. Blandt de 50-59-årige voksede tallet med 81 procent og blandt de 60-64-årige med hele 96 procent – altså næsten en fordobling. Derimod er antallet af unge på kontanthjælp faldende²².
- Over 60.000 i alle aldre har mistet dagpengene – det gælder blandt andet 5.200 i FOAs A-kasse.

²¹ Tal fra A-kassernes Samvirke leveret til denne publikation.

²² Nyt fra Danmarks Statistik 19.marts 2015

Citat Per Flindt Christensen, sygehjælper

Kommunens konsulent var højest en time på sygehuset. Hun henviste til, at min arbejdsevne ikke er væsentligt nedsat, da jeg kun havde elleve sygedage året før. Men det skyldes jo, at jeg er opdraget til at gøre min pligt – og kæmpede mig på arbejde på smertestillende piller

I juni 2015 var det 12 procent, der hverken modtog løn eller sociale ydelser, men blev forsørgt af familie m.v. A-kasserne skønner, at det reelt er væsentligt højere. På grund af mangelfuld statistik kender vi dog ikke det præcise tal²³.

Dagpengereformen rammer især hårdt blandt dem, der mistede jobbet i kølvandet på finanskrisen. Alene 3F's A-kasse tegner sig for mere end hver fjerde, som er røget ud af dagpengesystemet. Tallene er også høje i A-kasserne for slagteriarbejdere og medlemmer af Teknisk Landsforbund²⁴.

²³ Statistikken for "udfaldsramte" udarbejdes af Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering under Beskæftigelsesministeriet. Af uransagelige grunde holder styrelsen op med at følge de ledige 15 måneder efter, at de har mistet dagpengene. Derfor savner vi det præcise billede af de langsigtede konsekvenser af dagpengereformen.

²⁴ I tre A-kasser udgør dem, der mistede dagpengene

Mens 3F og slagteriarbejderne hører til de kortuddannede, har teknikerne ofte noget længere uddannelse. De arbejder imidlertid inden for byggeri og andet, der er afhængig af konjunkturerne – og hvor mange mistede jobbet under krisen.

Arbejdsgiverne peger på, at seniorerne ikke har væsentlig større ledighedsrisiko end andre. Det er også rigtigt. Problemet er bare, at hvis folk over 50 først ryger ud, så er det langt sværere at komme tilbage i job. Arbejdsgiverne viger tilbage for at ansætte seniorer, som de ikke kender. Mange af cheferne erkender da også, at seniorerne havner bagerst i køen. Ni procent siger direkte, at de

i 2013 og -14, mere end 4 % af de forsikrede: 3F [5 %], Teknikernes A-kasse [4,2 %] og NNF's A-kasse [4 %]. I FOAs A-kasse var det 2,4 % af de forsikrede, der mistede dagpengene i denne periode. Det viser tal, som A-kassernes Samvirke har leveret til denne publikation.

altid bliver sorteret fra, mens syv procent svarer, at de skal være bedre kvalificerede end yngre ansøgere for at komme i betragtning. Svarene fremgår af en undersøgelse blandt uddannelses- og personaleansvarlige i den offentlige og private sektor. I realiteten er problemet endnu større. Mange af cheferne svarer nemlig mere positivt i undersøgelsen end de handler i praksis. Det vurderer professor på Aalborg Universitet, Per H. Jensen, der forsker i seniorer på arbejdsmarkedet. Samme vurdering har foreningen Senior Erhverv, hvor ledige over 50 selv går fra virksom-

hed til virksomhed for at skaffe job²⁵. Seniorledigheden rammer bredt på arbejdsmarkedet. I langt de fleste A-kasser udgør folk over 50 en større del af de "udfaldsramte" end af de forsikrede. Overvægten er særlig stor blandt ledere, en del funktionærgrupper og faglærte som elektrikere og medlemmer af Dansk Metal²⁶. Det er således ikke kun et problem for de kortuddannede.

25 Ugebrevet A4 22.4. 2014

26 Tal fra A-kassernes Samvirke leveret til denne publikation.

Hvis den politiske kurs fortsætter som hidtil, bliver seniorproletariatet større i årene fremover. De økonomiske konjunkturer er godt nok ved at vende, men det er næppe nok. Der skal være kraftig mangel på arbejdskraft, før arbejdsgiverne for alvor tager hul på bunken med langtidsledige seniorer.

Hertil kommer en række andre faktorer, der også er med til at skabe et seniorproletariat:

Der er hver dag mennesker, som mister arbejdsmarkedsydelsen – den midlertidige kontanthjælpssignende

ydelse – der trådte i kraft i starten af 2014. De ryger så på almindelig kontanthjælp – hvis de kan få det. Det kan mange ikke, fordi deres ægtefælle arbejder eller de ejer et hus. I november 2014 var det knap hver tiende "udfaldsramt", som var helt uden forsørgelse. Næsten hver fjerde var dengang på en midlertidig ydelse, der nu er løbet ud eller er ved at gøre det²⁷. Mange af disse står i dag uden indkomst.

27 Tallene fra A-kasserne blev bragt i Jyllands-Posten 2.6.2015.

Problemet skærpes også fremover, fordi efterlønsalderen hæves år for år. Mange ældre langtidsledige kunne i sidste ende ty til efterlønnen, sådan som det kan blive tilfældet for min hustru Karin. Uden efterlønnen bliver endnu flere henvist til kontanthjælp – eller forsørgelse af familien. En dybt uværdig situation for mennesker, der har knoklet gennem et langt liv og betalt deres skat til fællesskabet.

Hertil kommer endnu et problem – de nedslidte. En del af seniorerne vil være langtidsledige af den simple grund, at de ikke kan mere – og der-

for ikke er attraktiv arbejdskraft. Også de kommer til at hutle sig igennem: Først på dagpenge eller sygedagpenge, så på kontanthjælp eller forsørgelse af familien. Der er således al mulig grund til at slå alarm: Kun en blind kan overse, at seniorproletariatet er på vej – og efter alt at dømmes bliver det kun værre fremover.

Seniorførtidspension – et politisk figenblad

Jeg kan høre den radikale Morten Østergaard og Venstres Inger Støjberg for mit indre øre: "Hvis folk er

For "rask" til seniorførtidspension

Per Flindt Christensen var 47 år på arbejdsmarkedet. Han kom i lære som maskinarbejder i 1968, da han var 16. Han blev udlært og arbejdede hos Brødrene Gram i Vojens, som fremstiller køleskabe og andet køle- og fryseudstyr.

Maskinarbejderen mistede imidlertid jobbet under krisen sidst i 1970'erne, skiftede branche – og blev portør. Siden tog Per Flindt Christensen den ét-årige uddannelse til sygehjælper og arbejdede på en stribe forskellige arbejdspladser – plejehjem, Haderslev Sygehus og senest Aabenraa Sygehus.

"Jeg var utrolig glad for mit arbejde. Jeg har læst en masse bøger om anatomi og fysiologi – det har altid interesseret mig at vide, hvordan kroppen fungerer. Det blev nærmest en hobby," fortæller den 63-årige sønderjyde.

Men jobbet havde sin pris. Per Flindt Christensen arbejdede en del år på en afdeling, hvor han var eneste mand-

lige sygehjælper. Det medførte mange tunge løft og stigende problemer med ryggen. Siden fik han job i fysioterapien, som er mindre belastende for ryggen.

"Arbejdsgiveren søgte at tage hensyn til mine problemer med ryggen, men du kan ikke undgå løft og belastninger, når du arbejder i sundhedsvæsenet," konstaterer Per Flindt Christensen og fortsætter:

"I dag er min ryg faldet helt sammen. De nederste ribben hviler direkte på hoftekammen, hvor der normalt er 10-15 cm i mellem brystkassen og hoftekammen. Det fremgår også af røntgenbilleder, at mine ryghvirvler er drejet rundt på siden. Lægen var slet ikke i tvivl om, at dette var et alvorligt sammenfald i ryggen".

Årsagen er både belastninger på jobbet og knogleskørhed, som flere i familien lider af. Per Flindt Christensen har i syv år fået receptpligtig medicin imod knogleskørhed.

Allerede for syv år siden foreslog hans daværende læge, at de søgte om en førtidspension.

"Men jeg sagde nej. Jeg har altid været meget pligtopfyldende og glad for mit arbejde. Det nej fortryder jeg i dag," fortæller den nu forhenværende sygehjælper.

Ryggen blev nemlig værre og værre. I marts 2014 søgte Per Flindt Christensen om den nye seniorførtidspension. Ansøgningen var bakket op af to speciallægeerklæringer, som dokumenterede knogleskørhed, sammenfald i ryggen og forvredne ryghvirvler. Alligevel blev det et nej fra Aabenraa Kommune:

"Kommunens konsulent var højest en time på sygehuset. Hun henviste til, at min arbejdsevne ikke er væsentligt nedsat, da jeg kun havde elleve sygedage året før. Men det skyldes jo, at jeg er opdraget til at gøre min pligt – og kæmpede mig på arbejde på smertestillende piller," fortæller Per Flindt Christensen.

Den 1.januar 2015 kvittede han jobbet – han kunne sim-

pelthen ikke mere. Per Flindt Christensen er ikke med i efterlønsordningen og er i dag stort set uden indkomst. Han får godt to tusinde udbetalt hver måned fra pensionskassen, men lever i hovedsagen af indtægterne fra et hussalg. Per Flindt Christensen boede i mange år i Christiansfeld med hustru og to børn. Men børnene flyttede hjemmefra, hustruen døde af kræft for ti år siden – og huset var for stort. Han solgte det og flyttede til en lejlighed i Rødekro, hvor sønnen bor.

"Jeg er heldig, at jeg på grund af hussalget kan klare mig frem til 65, hvor jeg bliver folkepensionist. Hvad skulle jeg dog have gjort, hvis jeg ikke havde denne mulighed? Jeg har aldrig forestillet mig, at jeg på denne måde skulle "selvpensionere" mig selv. Jeg har betalt skat i over 40 år og altid troet, at samfundet var der for én, hvis man blev syg. Men sådan er det ikke".

nedslidte, kan de jo få seniorførtidspension”. Ordningen blev indført med tilbagetrækningsreformen i 2011. Ifølge daværende beskæftigelsesminister Inger Støjberg er seniorførtidspension beregnet “for alle nedslidte, der nærmer sig pensionsalderen”.

Problemet er bare, at det er lige så svært at opnå en seniorførtidspension som en almindelig førtidspension. Kriterierne er simpelthen de samme. Den væsentligste forskel er, at kommunen skal behandle ansøgningen inden for seks måneder – en ansøgning om førtidspension kan ellers tage meget længere. Indtil nu er det da også kun 170 i hele Danmark, der har fået bevilget

Citat

Per Flindt Christensen,
sygehjælper

Når mennesker må hutle sig igennem, selv om de har knoklet og betalt skat i årtier, så skrider noget helt fundamentalt

en seniorførtidspension. Ordningen er mest af alt et figenblad, som politikerne kan dække sig bag, når spørgsmålet om de nedslidte kommer op i medierne.

På forrige side er et eksempel fra det virkelige liv: Den 63-årige sygehjælper Per Flindt Christensen fra Sønderjylland.

Han er et godt eksempel på den virkelighed, vi allerede i dag ser hos en del seniorer – og som bliver langt hyppigere fremover. Seniorer, der ikke kan arbejde – måske fordi de er nedslidte, måske fordi ingen arbejdsgiver vil ansætte dem – men heller ikke kan få dagpenge og snart heller ikke efterløn.

Mange har som Per Flindt Christensen været årtier på arbejdsmarkedet, betalt deres skat og opbygget velfærdssamfundet. Men de må hutle sig igennem seniorårene. Nogle på forsørgelse hos familien – andre ved at tære på mere eller mindre sparsomme økonomiske reserver.

Seniorproletariatet stiller spørgsmål ved selve den sociale kontrakt, der er fundamentet for velfærdsstaten. En kontrakt mellem forskellige genera-

tioner og sociale klasser, der sikrer solidaritet og sammenhængskraft i samfundet.

Kontrakten indebærer, at vi arbejder og betaler vores skat til fællesskabet. Til gengæld sikrer velfærdssamfundet ret til uddannelse og sundhed, og at samfundet er der for os, hvis vi bliver syge eller arbejdsløse. Når mennesker må hutle sig igennem, selv om de har knoklet og betalt skat i årtier, så skrider noget helt fundamentalt. Det er ikke bare tragisk for den enkelte og moralsk oprørende for os andre. Det antaster selve fundamentet for velfærdssamfundet.

Slotsholmens blinde vinkler

“Langt de fleste på efterløn er hverken mere eller mindre syge end deres jævnaldrende på arbejdsmarkedet”.

Statsminister
Lars Løkke Rasmussen

– nytårstalen 2011

Dansk politik har ofte fokus på brudte løfter, forkerte tal og fejlagtige udsagn. Løftebrud og faktatjek hører nærmest til journalisternes yndlingsport.

Lars Løkke Rasmussens udsagn om efterlønerne er en af de mest fatale omgørelser af sandheden i nyere politisk historie. Konsekvenserne handler ikke om spidsfindigheder i det politiske spil på Christiansborg, men om hundredtusinder af danskeres levevilkår og seniorår.

Udtalelsen faldt i nytårstalen den 1. januar 2011, hvor statsministeren blæste til kamp mod efterlønnen. Fem måneder senere blev Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og Radikale enige om tilbagetrækningsreformen, der beskærer efterlønnen markant og reelt afvikler ordningen for de yngre generationer. Lars Løkke Rasmussen støttede sig blandt andet på Arbejdsmarkedskommissionens rapport fra 2009. I rapporten **Velfærd kræver Arbejde** foreslog kommissionen en afvikling af efterlønnen. Det var samme rapport, som støbte kuglerne til dagpengereformen i 2010. Dagpengene er den mest kontroversielle reform i mange år. De sociale konsekvenser er dramatiske – langt flere end oprindeligt antaget er røget ud af dagpengesystemet.

De kommende år vil vise, at Arbejdsmarkedskommissionens forhold til

virkeligheden ikke var stort bedre, når det gælder efterlønnen. Kommissionen analyserede ikke selv seniorernes helbred og arbejdsevne, men henviste til en analyse fra brancheorganisationen Forsikring & Pension. Den undersøgte imidlertid aldrig de spørgsmål omkring helbredet, som er afgørende for efterlønnernes arbejdsevne.

Det påpeger økonom Niels Enrum og journalist Jacob Andersen, som kortlagde grundlaget for tilbagetrækningsreformen: “Bruger man den mest relevante information, er den hæderlige konklusion, at efterlønerne som helhed har et dårligere helbred end de erhvervsaktive 60-64-årige²⁸,” fastslår deres analyse.

Samme konklusion har Karina Friis fra Aalborg Universitet. Hun undersøgte, om tidlig efterløn hang sammen med dårligt helbred og øget risiko for tidlig død:

“Ikke alene har efterlønerne under ét dårligere helbred end dem, der forbliver i beskæftigelse. Der er også en direkte årsagsforbindelse mellem folks helbred og deres tilbøjelighed til at gå på efterløn som 60-årige. I forhold til de tolkninger, der har været fremherskende, må det altså

28 Niels Enrum og Jacob Andersen: “Forkerte reformer giver ikke bedre velfærd”, Dansk Kommunikation 2011, s.110

konkluderes, at hele to antagelser kan afkræftes: Efterlønsmodtageres helbred er ikke lige så godt som de beskæftigedes, og der er endvidere en direkte sammenhæng mellem helbredstilstand og tilbøjeligheden til at gå på efterløn,²⁹”

konkluderede hendes undersøgelse. Forsikring & Pension pegede på, at efterlønerne ikke i højere grad end de erhvervsaktive led af kræft, diabetes, hjertesygdomme og KOL. Det er der da heller ikke grund til at antage. Til gengæld viste adskillige andre analyser, at efterlønerne i højere grad døjede med følger af fysisk og psykisk nedslidning. For eksempel slidgigt, migræne og psykiske lidelser. Det blev blandt andet dokumenteret af undersøgelser fra Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) og Statens Institut for Folkesundhed, men disse analyser blev slet ikke brugt af Arbejdsmarkedskommissionen.

Professor Torben Jørgensen, der har stået i spidsen for flere store kortlægninger af befolkningens helbredstilstand, efterlyste i foråret 2011 en

29 Karina Friis analyse bringes i Jørgen Goul Andersen og Per H. Jensen (red.): “Tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet”, Frydenlund Academic 2011, s.67

grundig analyse af efterlønnernes helbred fra “centralt hold”. Den kom imidlertid aldrig, og Torben Jørgensen havde selv en god forklaring: “Men det vil måske ikke være populært i alle lejre. Der er jo ikke noget som fakta, der kan ødelægge en debat eller mistæneliggørelse af befolkningsgrupper³⁰,” fastslog professoren.

Citat

Karina Friis
Aalborg universitet

Ikke alene har efterlønerne under ét dårligere helbred end dem, der forbliver i beskæftigelse. Der er også en direkte årsagsforbindelse mellem folks helbred og deres tilbøjelighed til at gå på efterløn som 60-årige

Arbejdsmarkedskommissionen konkluderede således, at en afvikling af efterlønnen forbedrer de offentlige finanser med 18 mia. kroner om året. Om seniorerne overhovedet er i stand til at arbejde i så stort omfang blev aldrig kortlagt. Heller ikke om konsekvensen er øget nedslidning og

30 Niels Enrum og Jacob Andersen: “Forkerte reformer giver ikke bedre velfærd”, Dansk Kommunikation 2011, s.113

ulighed i gode leveår. Kommissionen bestod i hovedsagen af direktører fra det private erhvervsliv og en stribe velkendte økonomer: Direktør Jørgen Søndergaard, professor Peder J. Pedersen og professor Michael Svarer. Arbejdsmarkedskommissionen hører til den skole af økonomer, der nærmest automatisk sætter lighedstegn mellem

øget udbud af arbejdskraft (arbejdsudbud) og at flere kommer i job. Sådan er det imidlertid langt fra altid – det vender jeg tilbage til.

40 år på arbejdsmarkedet?

Forfatteren til disse linjer har arbejdet i mediebranchen i over 30 år. Jeg var i en del år Christiansborg-journalist på **Politiken** og det nu lukkede **Aktuelt**, og jeg har aldrig oplevet noget

så tendentiøst som den kampagne, der førte til afviklingen af efterlønnen.

Jacob Andersen og Niels Enrum udsendte deres bog om efterlønsreformen i sensommeren 2011. Den kortlagde et superaktuelt emne, der blev diskuteret heftigt i valgkampen samme år. Alligevel blev bogen stort set ikke omtalt i medierne.

På et tidspunkt blev jeg ringet op af en tidligere kollega, som er journalist

på et landsdækkende dagblad. Hun ringede om noget helt andet, og jeg fortalte om Andersen & Enrums bog: "Den ville jeg rigtig gerne skrive om, men jeg får det aldrig igennem. Alle cheferne herinde er imod efterlønnen," replicerede hun. At dette langt fra er enkeltstående, fremgår af en analyse fra **Infomedia**. Analysebureauet overvågede mediendækningen af efterlønnen i 2009, 2010 og 2011. I de to første år omfattede kortlægningen de seks store landsdækkende aviser. Langt de fleste artikler og indlæg talte for at forringe efterlønnen. Kun 14 procent gik på at bevare den, 28 procent var neutrale, mens hele 33 procent ville afskaffe ordningen og yderligere 25 procent forringe den. Med andre ord: En massiv kampagne – i lederartikler, debatindlæg og journalistiske artikler.

I 2011 blev dækningen mere nuanceret, men debatten døde også hurtigt ud³¹. Der var selvfølgelig stadig nogle artikler og debatindlæg, men den orkestrerede kampagne fra redaktører og mediebosser stoppede. Målet var nået: Statsministeren ville afskaffe efterlønnen – og få måneder efter blev tilbagetrækningsreformen vedtaget.

Dansk Folkeparti foreslog i foråret 2011, at efterlønnen blev gjort afhængig af "40 år på arbejdsmarke-

det". Dette ville begrænse ordningen til dem, der kommer tidligt på arbejdsmarkedet og ofte har fysisk krævende arbejde. Desværre blev forslaget aldrig til noget. Ingen af de andre partier støttede det, og DF insisterede heller ikke selv på ideen. Måske er grundtanken ikke død?

Citat

Peter Skaarup,
DF-gruppeformand

Der kan være folk på arbejdsmarkedet, der har været der i mange år, og som derfor er mere nedslidte end eksempelvis akademikerne.

Indtil nu har efterløn og pension i hovedsagen været knyttet til persons alder. "40 år på arbejdsmarkedet" tager også højde for, hvornår vi kommer **ind** på arbejdsmarkedet. At arbejderne starter tidligt og går tidligt, mens akademikerne starter sent og går sent.

Under valgkampen i 2015 blev en anden udgave af samme tankegang rejst af en række socialdemokrater – Peter Hummelgaard Thomsen, Jeppe Bruus, Lennart Damsbo-Andersen, Jan Johansen og Bjarne Lausten, der alle i dag sidder i Folketinget. De lagde op til, at folk med et langt og hårdt arbejdsliv skal have mulighed for at

gå tidligere på pension. En model, der som nævnt er ved at blive indført i Tyskland. Forslaget blev betegnet som "fornuftigt" af Dansk Folkeparti: "Der kan være folk på arbejdsmarkedet, der har været der i mange år, og som derfor er mere nedslidte end eksempelvis akademikerne. Der kan være en god ræson i det, der bliver foreslået", sagde DF-gruppeformand Peter Skaarup, som gerne vil drøfte ideen nærmere med Socialdemokraterne³².

Det er en debat, vi vil høre mere til. Den vil tage til i styrke i takt med, at konsekvenserne af de skæve reformer bliver tydeligere.

Skævt folkestyre – skæve regneregler

Antallet på efterløn har været faldende siden 2004. Tallet faldt også i årene efter 2008, hvor der var krise og kraftigt stigende arbejdsløshed. Mange seniorer blev på jobbet – de ville gerne arbejde. Nutidens seniorer er som helhed sundere og bedre uddannet end dem, der forlod arbejdsmarkedet for en generation siden.

Tillad mig at gentage et par fundamentale pointer fra tidligere: Det er nødvendigt, at vi **gennemsnitligt** tager nogle ekstra år på arbejdsmarkedet. Når danskerne samlet set bliver ældre, må nogle af årene bruges på jobbet – ellers hænger det store

samfundsøkonomiske regnestykke ikke sammen.

En del af det seneste tiårs reformer har således været nødvendige. Reformerne er dog også meget vidtgående – både i forhold til andre lande og store befolkningsgruppers helbred og arbejdsevne. Vi bliver gennemsnitligt ældre og sundere, men gennemsnittet dækker over store sociale forskelle. Og uligheden mellem de sociale klasser bliver større i disse år.

Hvorfor er politikere og medier så blinde over for denne enkle kendsgerning? Svaret hænger sammen med dybere ændringer af folkestyret.

Historisk havde Danmark – og de andre skandinaviske lande – et bredt favnende folkestyre. Det politiske liv skete i tæt samspil med stærke folkelige bevægelser blandt arbejdere, bønder og andre jævne folk. I dag er miljøet omkring Slotsholmen i højere grad en afsondret boble, præget af sin egen dynamik mellem politikere, embedsmænd/eksperter og medier. Lad os tage en tur op i helikopteren og se nærmere på de mekanismer, der har ændret folkestyret:

For det første er der sket en forskydning af magten fra Folketinget til embedsapparatet. Skiftet er på glimrende vis kortlagt i professor Tim Knudsens prisbelønnede værk fra 2007 – **Fra folkestyre til markedsdemokrati**. Lag på lag afdækker Tim Knudsen "djøf'iseringen" af demokratiet. Mens den traditionelle

embedsmand ydede faglig rådgivning til minister og Folketing, er embedsapparatet i dag blevet "policy-entreprenører".³³ De deltager særdeles aktivt i politikens udformning og tilblivelse.

Især Finansministeriet udgør et "superministerium", som både tilrettelægger den overordnede økonomiske politik og overvåger fagministeriernes virksomhed. Tim Knudsen tøver ikke med at betegne Finansministeriet som "statsreligionens ypperstepræster"³⁴.

I de seneste år har Finansministeriet især svinget taktstokken i kraft af de såkaldte økonomiske modeller. Ministeriets computermodeller afgør, om et forslag er godt eller skidt – og konklusionerne kolporteres ukritisk videre af medierne. De færreste er imidlertid klar over, at Finansministeriet har indrettet modellerne, så "reformer" af dagpenge, efterløn, pension og andre sociale ydelser altid vil være en god forretning for staten.

Et eksempel: Mange seniorer er arbejdsløse – trods meget snak om "det grå guld" er der ikke efterspørgsel efter deres arbejdskraft. Sådan ser det imidlertid ikke ud i Finansministeriets modeller. Her betyder reformer af efterløn og pension, at der bliver et **øget arbejdsudbud** – det vil sige øget udbud af arbejdskraft.

³³ Tim Knudsen: "Fra folkestyre til markedsdemokrati", Akademisk Forlag 2007 s. 248

³⁴ Samme sted s.250

Ifølge modellerne vil øget arbejdsudbud inden for få år pr. automatik føre til flere i job. Dermed forbedrer "reformer" helt automatisk samfundsøkonomien i de langsigtede 2020- og 2025-planer, der styrer skiftende regerings økonomiske politik. I virkeligheden er dette al for optimistisk. Det påpeger fhv. departementschef i Erhvervsministeriet, Jørgen Rosted, der fra 1976 til 1991 ledede Finansministeriets beregninger med computermodellen ADAM. Han peger på, at det i dén ADAM-model, der bruges i det uafhængige Danmarks Statistik, tager ikke mindre end 17 år, før øget arbejdsudbud omsættes i flere job. Først efter 17 år har økonomien fundet en ny balance. Den fhv. departementschef advarer om, at Finansministeriet har skruet på modellerne, så øget arbejdsudbud på få år fører til flere job. Og dette trækker politik og debat i retning af "en neoliberalistisk markedsfundamentalisme":

"Det betyder, at lavere skatter, kortere dagpengeperiode, lavere kontanthjælp og højere pensionsalder alt sammen får folk til at arbejde mere, lønnen til at stige mindre, og konkurrenceevnen blive forbedret så vækst og beskæftigelse stiger. Og det vil gå så hurtigt, at der kan sættes lighedstegn mellem større arbejdsudbud og flere arbejdspladser. Det er vel den tro og tænkning, der er kommet til at dominere i løbet af den sidste halve snes år," påpeger Jørgen Rosted i et debatindlæg og konkluderer lidt senere:

³¹ Infomedias analyse blev foretaget for 3F. Den er nøjere gennemgået i Lars Olsen m.fl.: "Det danske klassesamfund", Gyldendal 2012, s.83-86

³² Berlingske 1.6.2015

”Hvis Finansministeriet går tilbage til at anvende Danmarks Statistiks udgave af ADAM modellen, og regeringen har samme mål for beskæftigelsen, skal der udformes en anden økonomisk politik med mindre vægt på at øge arbejdsudbuddet, og mere vægt på at øge beskæftigelsen ved at sætte nye aktiviteter i gang”.³⁵ Politikernes retorik følger da også det mønster, som Jørgen Rosted skitserer. De etablerede partier praler med, at de har gennemført ”reformer der skaber flere arbejdspladser”. I virkeligheden har de blot gennemført reformer, der øger ud-buddet af arbejdskraft. Om dette fører til flere job – eller bare til flere arbejdsløse – afhænger af, om der er efterspørgsel efter arbejdskraften. Dette hænger igen sammen med konjunkturerne – og om politikerne sætter gang i aktiviteter, der skaber konkrete arbejdspladser. For eksempel bygger nye veje eller ansætter flere hjemmehjælpere. På den korte bane kan der således ikke sættes lighedstegn mellem øget arbejdsudbud og flere arbejdspladser. Det er ikke desto mindre dét, der sker i Finansministeriets økonomiske modeller. Og det giver embedsapparatet en hidtil uset magt i forhold til de folkevalgte og offentligheden.

Samtidig har folkestyret også på an-

den vis fjernet sig fra befolkningens hverdag. Tidligere var livet på Christiansborg tæt knyttet til et hav af folkelige bevægelser og foreninger, hvor mennesker var fagligt og politisk aktive. Den typiske socialdemokrat var en faglært eller ufaglært arbejder, som var valgt til Folketinget efter mange års erfaring i fagbevægelsen, boligorganisationen eller byrådet. Den typiske Venstremand havde rødder i landbomiljøet – landbrugsorganisationer, højskoler, brugsforeninger m.v.

I dag er politik i højere grad blevet en professionel karriere. 62 procent af MF’erne er akademikere eller studerende på akademiske uddannelser – kun 14 procent tilhører befolkningens store flertal af faglærte og ufaglærte³⁶.

Mange vælger en politisk karriere allerede i de unge år. De vælges til ledelsen i en politisk ungdomsorganisation, læser statskundskab eller lignende på universitetet og tager et konsulentjob, indtil den eftertragtede folketingskreds dukker op. Professionaliseringen har ændret spillet på Christiansborg. Det handler mere om at score taktiske gevinster på den korte bane end om at forfølge nogle grundlæggende politiske mål.

Lad mig endelig pege på en tredje og sidste ændring af folkestyret: At for-

bindelsen mellem de folkevalgte og vælgerne er anderledes end før. Kontakten foregår ikke så meget i forsamlingshusene eller de folkelige organisationer, men i højere grad gennem medierne. Det er mediernes nyheder og analyser, som sætter dagsordenen – også på de sociale medier. Det gør redaktører, kommentatorer og journalister til en selvstændig magtfaktor. En magt, der spillede en stor rolle for kampagnen, som førte til afvikling af efterlønnen.

Det er skævheden i folkestyret, som sætter rammen for kampen om seniorårene. Embedsmænd, eksperter, mediefolk og de fleste politikere har ét til fælles: De tilhører storbyernes velstillede klasser, der selv har et privilegeret liv. For dem er det en selvfølge at tage lange uddannelser, komme sent på arbejdsmarkedet, have attraktive job – og arbejde til man er 70. De tilhører et miljø, hvor mennesker realiserer sig selv gennem arbejdet.

Taberne er dem, der også på andre områder havner under offentlighedens radarskærm. Faglærte og ufaglærte, der starter langt tidligere på arbejdsmarkedet og har ydet deres, når de er først i 60’erne. Med den førte politik indretter de privilegerede klasser resten af samfundet efter deres egen livsform. At det ligefrem er en god forretning i Finansministeriets modeller, vidner om, i hvor høj grad miljøet på Slots-holmen har fjernet sig fra virkelige-

den.

Brug for et sporskifte

Lad mig runde af med et par mere positive betragtninger: Baggrunden for dette skrift er nogle vigtige fremskridt. Det er dejligt, at vi samlet set lever længere, er sundere og får flere gode år. Det er også dejligt, at mange af os gerne vil arbejde, selv om vi er oppe i årene. Måske fordi vi har et spændende job – måske fordi vi sætter pris på det daglige fællesskab med kollegerne.

Alligevel ser vi i disse år et seniorproletariat vokse frem. Jeg har tidligere peget på en stribe blinkende advarselslamper: De mange seniorer, der mister dagpengene. Eksplosionen i antallet på kontant-hjælp. De mange helt uden indkomst, som må forsørges af familien – eller tære på sparsomme økonomiske reserver.

Optimisterne peger på, at demografien på længere sigt er med seniorerne – når der bliver færre yngre, er arbejdsgiverne nødt til at ansætte de ældre. Pessimisterne minder om, at Danmark i stigende grad er del af et europæisk arbejdsmarked, hvor østeuropæere og andre konkurrerer med seniorerne om de ledige job. Mange arbejdsgivere vil hellere ansætte en 27-årig rumæner end en 63-årig dansker. Hertil kommer problemet med de

nedslidte, der ikke længere er i stand til at klare et almindeligt job. Der er brug for en kulturændring på arbejdsmarkedet, når flere skal arbejde længere. Det gælder hos arbejdsgiverne, som må få bedre blik for seniorernes erfaringer og ressourcer. Og det gælder hos medarbejderne, der må være rede til at skifte til nye jobfunktioner eller helt nye brancher. Nogle steder skal der måske udvikles

Citat

Lars Olsen,
Forfatter og journalist

Uddannelse må i højere grad ses som en proces, der varer hele livet – ikke bare noget, der hældes på i de unge år. Hvis vi skal arbejde til langt op i 60’erne, må det blive almindeligt at skifte spor i 40’erne eller 50’erne.

nye jobtyper, som tager bedre hensyn til seniorernes fysiske formåen. Andre steder skal der måske være nedsat tid eller pension på deltid. Vi står over for en langt større ændring af arbejdsmarkedet, end det normalt fremgår af debatten. Samtidig er der brug for reformer – i ordets egentlige forstand – på to afgørende områder: Det ene er **uddannelse**. Danmark bruger hvert år 130 milliarder kroner på uddannelse, men kun 3,5 procent

går til voksen- og efteruddannelse³⁷. Uddannelse må i højere grad ses som en proces, der varer hele livet – ikke bare noget, der hældes på i de unge år. Hvis vi skal arbejde til langt op i 60’erne, må det blive almindeligt at skifte spor i 40’erne eller 50’erne. At sosu-hjælperen tager en uddannelse til sosu-assistent. Og at tømrersvenden bliver bygningskonstruktør eller arkitekt.

Det kræver, at større dele af uddannelsessystemet indrettes efter voksne. Mere uddannelse skal kunne tages som korte moduler ved siden af jobbet. Samtidig er der brug for særlige ordninger til dem, der i en moden alder læser på fuld tid. SU er ikke tilstrækkeligt til familiefa- ren i parcelhuset. Danmark har en flot tradition for uddannelse af voksne, som går tilbage til 1800-tallet og Grundtvigs tanker om ”skolen for livet”. Resultatet var højsko-

lebevægelsen og et historisk løft af landbobefolkningen. Skiftende regerings mantra om ”mere uddannelse” har imidlertid været uhyre traditionelt. Milliarderne er pr. taxameter trillet mod gymnasier og universiteter. Det er hér, der skal tænkes nyt.

En stærkere prioritering af voksen-

35 Jørgen Rosted: ”Økonomiske modeller afspejler markedsfundamentalisme”. Indlæg på Netavisen Pio 21.4.2015

36 Kortlægning i Altinget 22.6.2015

37 Analyser fremlagt på årsdagen i Tænketanken DEA 12.5.2015

og efteruddannelse vil ikke kun sikre, at flere bliver længere på arbejdsmarkedet. Det modvirker også skævheden i det nuværende uddannelsessystem, hvor penge og prestige koncentrerer om gymnasier og universiteter. Det må blive mere almindeligt, at man tager en erhvervs- eller professionsuddannelse som ung og siden som voksen bygger ovenpå. At erhvervs- og professionsuddannelser bliver mere synlige adgange til videre uddannelse, vil give mere status til disse dele af uddannelsessystemet.

Den anden afgørende reform er en **fleksibel pensionsalder**. I Tyskland kan folk som nævnt gå på pension før den generelle pensionsalder, når de har været 45 år på arbejdsmarkedet. I virkeligheden var det noget lignende, der i sin tid lå bag efterlønnen. Lad os give ordet til "efterlønnens far", Magnus Demnitz, der var arbejdsmiljøkonsulent i Arbejdsmandsforbundet og socialdemokratisk medlem af Folketinget. I en kronik i **Politiken** beskrev han i 2011 baggrunden for efterlønnen: "Det er en myte, at baggrunden for efterlønsordningen var den store ungdomsarbejdsløshed, vi havde i 1970'erne. Den sande årsag var den reelle nedslidning og tidlige død hos medlemmerne af det daværende Ar-

bejdsmandsforbund, nu 3F. Som konsulent i Arbejdsmandsforbundet gennemførte jeg i 1973 en omfattende undersøgelse af forbundets 344 lokalafdelinger vedrørende medlemmernes tidlige afgang eller død inden deres normale pensions-

Citat

Magnus Demnitz
Arbejdsmiljøkonsulent, SID

Det er en myte, at baggrunden for efterlønsordningen var den store ungdomsarbejdsløshed, vi havde i 1970'erne. Den sande årsag var den reelle nedslidning og tidlige død hos medlemmerne af det daværende Arbejdsmandsforbund, nu 3F

alder. Siden deltog jeg i de indledende forhandlinger omkring en fremtidig efterlønsordning. Undersøgelsen viste, at ud af de 254.000 medlemmer var der 200, der hver måned gik på invalide- eller førtidspension, og 125-130, som hver måned døde, inden de fyldte 67 år. Afgang fra de enkelte afdelinger som følge af nedslidning, sygdom og død lå på cirka 5 procent på årsplan [...] Oprindeligt gik forslaget fra Arbejdsmandsforbundet ud på, at ordningen kun skulle gælde for 15 udvalgte faggrupper eller brancher. Disse brancher var dels udvalgt på baggrund af

vores egne undersøgelser, dels på baggrund af de temmelig omfattende arbejdsmiljøundersøgelser, der på daværende tidspunkt forelå. Kort fortalt ville arbejdsgiverne og med dem de borgerlige partier ikke acceptere, at ansvaret og behovet

for en efterlønsordning reelt kunne placeres hos virksomhederne, der jo havde ansvaret for det dårlige arbejdsmiljø, de mange arbejdsulykker, erhvervsbetingede sygdomme og nedslidning. Derfor blev den egentlige årsag nedtonet til fordel for at motivere virksomhederne til at ansætte en ung arbejdsløs, når en af de ældre gik på efterløn [...] For at gå med til en efterlønsordning ville de borgerlige partier og ikke

mindst de radikale ydermere have, at ordningen skulle gælde for alle og ikke kun for de af os udpegede faggrupper. Det er måske dér, miseren ligger i dag. Vi var allerede dengang bevidste om, at en sådan ordning – på lang sigt – kunne give problemer".³⁸ Magnus Demnitz peger på, at udfordringerne med arbejdsmiljø og nedslidning stadig er dér. Teknologien har godt nok løst en del problemer, men et voldsomt forøget tempo har

³⁸ Magnus Demnitz: "En ufattelig mangel på solidaritet", Politikens kronik 13.1.2011

skabt nogle nye. Tallene vidner da også om, hvem der må på efterløn tidligst muligt: Frem til 2014 var det arbejderklassen – og især folk i 3F og FOA – der gik på efterløn allerede som 60-årige. Når vi kommer op til de 64-65-årige, blev ordningen bredere og omfattede til lige en del middelklassegrupper³⁹. Det var dette, der gjorde efterlønnen politisk sårbar.

Det er også værd at hæfte sig ved De Radikale. I 1970'erne argumenterede de for, at efterlønnen skulle være en ordning for alle. I 00'erne kritiserede de så, at det var blevet en velerhvervet rettighed, som trak "raske og rørige" seniorer væk fra arbejdsmarkedet. Radikal logik bevæger sig ad sine egne snørklede veje.

En fleksibel ordning er slet og ret nødvendig, hvis der skal en smule realisme ind i den stigende pensionsalder. Kun derved undgår vi en betydelig gruppe, der er for slidte til at arbejde, men for raske til en førtidspension. Samtidig er det kun ret og rimeligt. Vi har tidligere dokumenteret "den dobbelte skævhed" i den førte politik: Med en pensionsalder på 68 skal mange faglærte – for eksempel tømrere og sosu-assistenten – arbejde 7 år mere, mens akademikere som økonomer og læger slipper med

³⁹ Lars Olsen m.fl.: "Klassekamp fra Oven", Gyldendal 2014, s.44

maksimalt 3 år. Reformen ser bort fra dét, vi ellers alle ved: At de faglærte typisk kommer tidligt på arbejdsmarkedet og går tidligt, mens akademikere kommer sent og stopper sent. Samtidig viser tallene, at de kortuddannede dør tidligere og har færre gode leveår. Når pensionsalderen stiger, har de således færre år at give af.

Det er denne »dobbelte skævhed«, vi skal overvinde. Når pensionsalderen knyttes til stigningen i den gennemsnitlige levealder, må den også tage hensyn til de store og velbelyste sociale forskelle, der ligger bag gennemsnittet. Alt andet er systematisk forskelsbehandling.

Tyskland har som nævnt indført en fleksibel pensionsalder. Danmark bør gøre noget lignende – for eksempel at 42 år på arbejdsmarkedet giver ret til folkepension fire år før den generelle pensionsalder. I Tyskland medregnes også læretid samt visse former for videreuddannelse og ledighed, noget lignende bør ske herhjemme. En fleksibel pensionsalder betyder, at når pensionsalderen i 2022 stiger til 67, kan folk med mange år på arbejdsmarkedet trække sig som 63-årige. Og hvis pensionsalderen på sigt bliver 70, kan de kortuddannede gå, når de er midt i 60'erne. Herved udjævnes nogle af de sociale skel – alle får i snit nogenlunde det samme antal gode år i »den tredje alder«.

Da FOA i sommeren 2015 foreslog en fleksibel pensionsalder, skabte det debat. Der var knubbede ord fra borgerlig-liberale lederskribenter. BT advarede imod en "generel ordning" for visse samfundsgrupper:

"Da efterlønnen var et eksisterende tilbud, var der tusindvis af folk, der forlod arbejdsmarkedet raske og rørige for at bruge tiden på at spille golf eller lignende ligegyldigt tidsforbrug. Fremtiden byder på et langt større problem med for få unge erhvervsaktive og en overvægt af pensionister, der bliver ældre og ældre. Tidligere pension er ikke svaret," hed det i lederen⁴⁰.

Faren for at "raske og rørige" trækkes ud af arbejdsmarkedet er en gammel travet. Tidligere i dette skrift hørte vi advarslen fra den radikale Morten Østergaard – og det gentages af andre politikere. Men det er jo lige præcis dét, der er meningen: En fleksibel pensionsalder er for dem, der kommer tidligt på arbejdsmarkedet og ofte har fysisk krævende arbejde. Og ja: De skal kunne trække sig, mens de stadig er raske og rørige. Konsekvensen af den nuværende politik er, at al for mange bliver syge og slidt helt ned, før de får lov til at stoppe. Det kan vi ikke være bekendt.

Vi skal ikke have et samfund, hvor gode år i "den tredje alder" bliver et privilegium for chefredaktører og andre, som har lange uddannelser

⁴⁰ BT 15.7.2015

Behovet for retfærdig tilbagetrækning

og høje indkomster. Det skal også være en mulighed for ham, der tager det hårde slid på byggepladsen – og hende der knokler i mange år på plejehjemmet.

Det seneste tiårs reformer er meget vidtgående. På sigt får Danmark den højeste pensionsalder i Europa. Det giver plads til en mere fleksibel ordning, hvor nogle – efter mange års slid – kan gå lidt før.

Vi ser allerede i disse år et seniorproletariat vokse frem. Alt tyder på, at det bliver værre i årene fremover. Der skal skiftes spor nu, hvis vi vil værne om afgørende værdier i velfærdssamfundet: At undgå seniorproletariatet – og sikre social retfærdighed.

Lad Angela Merkels Tyskland blive en skitse til en dansk ordning, der sikrer en mere fair og ligelig alderdom. FOA foreslår en tilbagetrækningsreform, der sikrer fleksibel afgang fra arbejdsmarkedet. Et hovedkriterie skal være, hvornår man starter på arbejdsmarkedet.

Af Dennis Kristensen,
forbundsformand FOA

I mange år er der blevet talt om ”ældrebyrden”. Desværre er det et stærkt misvisende ord. Det er mere korrekt at sige, at vi i Danmark sammen med det meste af den vestlige verden i stedet står med en positiv udfordring: Udbredt sundhed, høje frihedsgrader og mere ligestilling gør, at vi i gennemsnit lever meget længere end tidligere generationer. Sådan har udviklingen været længe. Nu begynder vi at se resultaterne af den.

Andelen af ældre i befolkningen vokser i forhold til andelen af yngre arbejdsduelige. Hvis vi skal kunne forsørge de ældre med værdig pleje, omsorg og velfærd, så er vi som samfund nødt til at gøre noget. Naturligvis.

Men som den foregående tekst dokumenterer, så er problemet ikke, at der mangler at blive gjort noget. Noget er gjort for meget. Andet er gjort alt for skævt. Og der er også noget, der mangler at blive gjort. Det, der skulle sikre velfærden på lang sigt, er blevet til fravær af velfærd for alt for mange på kort sigt. Tænk på de mellem 2- og 4.000, man årligt mente ville falde ud af systemet på grund af dagpengereformen. I dag er over 60.000 skubbet ud.

Nogle af reformerne af de forskellige ordninger for tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet har været alt for

voldsomme. Politikerne har billedligt set valgt forkert, da de greb i værktøjskassen for at løse opgaven. I stedet for løvsaven og beskærersaksen, valgte man at tænde for kædesaven, da man skulle rette ordningerne til. Konsekvenserne er desværre helt forudsigelige.

Folkepensionen var tidligere et stærkt lighedsskabende element i alderdommen, og på sin vis er det stadig gældende – folkepensionen er jo trods alt stadig for alle, høj som lav, og det princip skal vi fastholde. Men, som den foregående tekst har dokumenteret, så skaber de løbende forhøjelser af pensionsalderen og udfasningen af efterlønnen en stærkt øget ulighed mellem befolkningsgrupperne. Det er de lavest lønnede og kortest uddannede, som stort set betaler hele prisen for reformerne i tilbagetrækningsordningerne. Den ulighed skal vi have lavet om – det er på høje tid, hvis vi skal vende udviklingen og genindføre rimelighed i alderdommen.

Rammes både tre og fire gange

De kortest uddannede bliver ramt ikke bare én gang, men tre eller fire gange. Det er ikke en nyhed, at de tjener markant mindre – heller ikke målt på livsindkomst. Men de starter tidligere på arbejdsmarkedet. De nedslides hurtigere på arbejdsmar-

kedet. Og nu er det dem, der skal arbejde betydeligt længere som følge af reformerne. Endelig dør de langt tidligere end de godt uddannede.

Som det er i dag, så lever en korttidsuddannet mand næsten ti år kortere end den godt uddannede. Men ikke nok med det, så viser tallene også, at når man runder de 60, så er der også stor forskel på, hvor mange leveår uden helbredsproblemer, man har tilbage. Er man ufaglært, så vil man omkring de 70 år begynde at få helbredsproblemer, mens det er 75 år for dem med videregående uddannelser. Så når pensionsalderen snart bliver 70 år, så rammer den meget skævt. Denne uretfærdighed bør naturligvis rettes op.

Konkret handler det altså om, at dem, der starter tidligt på arbejdsmarkedet og som nedslides hurtigere af jobbet, slet ikke kan holde til en kraftigt forhøjet pensionsalder i samme grad som højtuddannede med sen jobdebut og uden fysisk nedslidende arbejde.

De med jobstart i de tidlige ungdomsår, som kan være nedslidte af et langt arbejdsliv skal have mulighed for at trække sig tilbage tidligere end gennemsnittet, så de også kan få tid til et otium af en rimelig længde efter arbejdslivet. Nogen vil sikkert sige, at der allerede

er taget hånd om de tidligt nedslidte med seniorførtidspensionen, men der er ingen tegn på, at den ordning nogensinde vil kunne dække behovet. Der må anderledes reformer til.

FOAs forslag til en pensionsreform

FOA mener, at vi hurtigst muligt bør indføre en fleksibel pensionsalder i Danmark. Det har man flere steder i Vesteuropa, og senest er det indført i Tyskland.

Citat

Dennis Kristensen
Forbundsformand FOA

Det er de lavest lønnede og kortest uddannede, som stort set betaler hele prisen for reformerne i tilbagetrækningsordningerne. Den ulighed skal vi have lavet om

Når Angela Merkel kan indføre en model, der sikrer en mere fair og ligelig alderdom, så kan vi naturligvis også i Danmark. I Tyskland kan folk, der er startet tidligt på arbejdsmarkedet, nu gå to år tidligere på pension end andre. Pensionsalderen i Tyskland er lige nu på 65 år – altså lavere end i Danmark. Har du haft arbejde i 45 år – og altså er startet på arbejdsmarkedet som fx 18-årig, så er pensionsalderen i dag 63 i Tyskland.

Også i Tyskland er det vedtaget at forhøje pensionsalderen. Her er der aftalt en gradvis stigning til 67 år,

altså stadig klart mindre end i Danmark.

Det er efter alt at dømmen en blivende afvikling af efterlønsordningen, som de danske politikere har gennemført. Rigtig mange har hævet deres efterlønsopsparing, stort set ingen yngre danskere tilmelder sig i dag ordningen. Efter nogle år er efterlønnen formentlig faset ud.

Det vil år efter år forstærke behovet for en fleksibel og retfærdig tilbagetrækning.

FOA foreslår, at man i Danmark hurtigst muligt får rettet op på den meget uretfærdige pensionsalder, som giver flere gode leveår som pensionist til dem med lang uddannelse og meget få gode leveår i pensionisttilværelsen til dem med den korte uddannelse.

FOA foreslår, at en ny og retfærdigere tilbagetrækningsreform indeholder de samme principper som den nye tyske reform.

- En tidlig debut på arbejdsmarkedet skal give ret til tidligere pension. 63 år som i Tyskland er et godt sted at starte. Man bør også overveje, at længden af ens uddannelse skal indgå i det grundlag, der afgør pensionsalderen. Det bør undersøges til bunds, om der kan udformes en ordning, så de brancher, hvor nedslidningen er allerstørst, også kan indgå i grundlaget.
- Er man borte fra arbejdsmarkedet,

så skal man stadig kunne optjene rettighed til tidlig pension, hvis det er på grund af eksempelvis handicap, barsel, ledighed mm. Også i Tyskland er der klare bestemmelser, der sikrer dette.

Grundlæggende handler det om, at livsvilkårene for de korttidsuddannede og de lavest lønnede viser sig at være langt mere belastende end livsvilkårene for dem med lange uddannelser, sen arbejdsdebut og jobs uden væsentlig fysisk belastning. Derfor kan en ny fleksibel pensionsalder ikke alene afhænge af et strengt taxametersystem, der kun tæller år i arbejde – det vil ikke være retfærdigt. Længere perioder uden mulighed for at arbejde på grund af f. eks. ledighed kan være en endnu større belastning for helbredet end perioder i job, og de bør tælles med i arbejdslivet på lige fod med perioder i job.

Efterlønnen var en rettighed for folk. Det er afgørende, at der også kommer en ret for folk til fleksibel pension. Om ganske få år vil alt for mange danskere helt enkelt ikke fysisk holde til et arbejdsliv, der med tiden kan komme til at strække sig over mere end 50 år – husk på, at pensionsalderen for årgang 1975 bliver 70,5 år. Har du som 40-årig i dag i mere end 20 år været ansat som fabriksarbejder, i ældreplejen eller i rengøringsbranchen, så er det godt nok ikke de lyseste udsigter, du har til mere end 30 år endnu på arbejdsmarkedet.

Bilag

Efterløns- og pensionsalder for forskellige årgange

Hvornår er du født?	Efterlønsalder	Antal år på efterløn	Folkepensionsalder
Før 1.1.1954	60 år	5 år	65 år
1.halvår 1954	60,5 år	5 år	65,5 år
2.halvår 1954	61 år	5 år	66 år
1.halvår 1955	61,5 år	5 år	66,5 år
2.halvår 1955	62 år	5 år	67 år
1.halvår 1956	62,5 år	4,5 år	67 år
2.halvår 1956 – 2.halvår 1958	63 år	4 år	67 år
1.halvår 1959	63,5 år	3,5 år	67 år
2.halvår 1959 – 2.halvår 1962	64 år	3 år	67 år
1.halvår 1963 – 2.halvår 1966	65 år	3 år	68 år
1.halvår 1967 – 2.halvår 1970	66 år	3 år	69 år

Kilde: Faktaark om tilbagetrækningsreformen, Finansministeriet 13.5.2011

For de efterfølgende årgange vil efterløns- og pensionsalderen løbende blive hævet i takt med stigningen i den gennemsnitlige levetid. Det skal dog hver gang vedtages af flertallet i Folketinget.

Kampen om seniorårene

Af Lars Olsen

Det kommende årti ændrer seniorårene for en stor del af danskerne sig langt mere dramatisk, end vi ofte gør os klart.

I 2012 var 41 procent af FOA's menige medlemmer på efterløn som 61-årige og blandt de 64-årige var hele 73 procent på efterløn. For deres kolleger, der i dag er i 40'erne, bliver virkeligheden dramatisk anderledes. De må fortsætte på arbejdsmarkedet, indtil de kan få folkepension – og med en stigende pensionsalder kommer den først, når de er 68, 69 eller 70 år.

Vi taler altså om en stigning i tilbagetrækningsalderen på 5-8 år inden for en relativ kort årrække.

Den anerkendte journalist og forfatter Lars Olsen gennemgår i "Kampen om seniorårene" konsekvenserne af de omfattende reformer af efterløn og pensionsalder, som har fundet sted i Danmark i de seneste tiår.

Ved hjælp af cases og en omfattende research afsløres den store ulighed, som reformerne medfører. Der sammenlignes også med de langt mere nænsomme pensionsreformer i vore nabolande, og der gives forklaringer på, hvordan disse forhold har sneget sig under offentlighedens radar.

FOA

SAMMEN
GØR VI FORSKELLEN

Stauings Plads 1-3
1790 København V

Tlf. 46 97 26 26
www.foa.dk

FOA

FOA er Danmarks tredjestørste fagforening. Siden 1899 har vi kæmpet for bedre løn- og arbejdsforhold til vore medlemmer. Hovedopgaven er at indgå overenskomster, som sikrer en god løn samt moderne og ordnede arbejdsvilkår. Det er FOA, der aftaler din løn, dine tillæg, din arbejdstid, din pension, dine barselsregler, dine ferieregler og dine muligheder for uddannelse. Vores opgave i FOA er at slås for din tryghed. Ved at stå sammen i FOA, står hvert enkelt medlem meget stærkere. Og med den fælles styrke optræder vi slagkraftigt.